

K
480
M 32

Marbois, Ep.
de Rennes, fol. 1067-11

MARBO

DEI GALLI POETAE VE-

tustissimi de lapidibus pretiosis Encheri-

dion, cum scholijs Pictorij Vil-

lingensis.

EIVSDEM PICTORII DE

lapide molari carmen.

Lectori.

Qui cupis emunctim gemmarum scire medullas,

Huc uenias, totum continet iste liber:

Qui decies senis capitellis nomina dicit,

Et species, patrias, quid ualeantq; simul.

[Freiburgum Breisgauae]

ANNO M. D.

XXXI.

D. VDALRICO VVIRTNER
patritio & senatorij ordinis primati integerrimo,
artiumq; optimarum magistro celebri, Pi-
ctorius apud nobile Brisacogæ Fribur-
gum scholasticæ iuuentutis moder-
ator. S. dicit.

VENIT NUPER AD MANVS
nostras (integerrime uir) Marbodei Galli de
lapidibus pretiosis Enchiridion, antiquita-
tis gemma quædam, hætenus paucis admodum obuia,
præsertim cum tam diu in librorũ nostri alicuius amici
singularis puluerulenta delitisset supellectile, sed cum
ex nõis uetustate uelut illectamento, tum etiã ex uerbo-
rum lenocinio minime infelicitis et ad phrasim certe fru-
galissimi Poetæ tangerer, libuit scholijs ex authorũ pœ-
nu adnotatis hũc musis utcunq; iuuantibus ad uberio-
rem intellectu illustrare, illustratum in publicũ ædere;
non tamẽ nisi tutore quem pupillis addere consentaneũ
est adhibito, ad omnem uidelicet impetuosum calũnia-
toris flatum instructum. Diu autẽ mihi cogitanti quem
huic pxouinciæ uirum admittere consultum foret et tu-
tum, hinc te qui ex grauitate cõsulari, tum ab inuidoriũ
criticorũ erugine & rubigine illas mei ingenij primi-
tias tueri potes, tum quia animum sinceritate uirtutis
habes & ad eiusmodi studia promptum, cæteris ante-
posui.

posui. Et quum haecenus me incredibili fueris beneuo-
lentia prosequutus, mularum mearum te capio patronum
& dominum, cuius sit liber, cuiusq; Pictorij munusculum,
ut si quando a tuis continuis consulatus administratio-
nibus uacaueris, animum ualeas relaxare. Duo tamen
sunt quae in hoc munusculo nostro peruelim et opto pro
tua humanitate perpendas. Alterum auctoris huius Mar-
bodei Galli dignitas mirifica, & celebranda carminis
facilitas. Alterum animi mei propensio & uoluntas op-
tima, quam pro officio haberi par est, ad id omne perficiendum
quod gratum acceptumq; tibi existimem futurum. His
assequitur Caristij Calicratis superasse facultates
haud magni faciam. Valeto ac Pictorij tui
clientuli in memor sis nunquam. Datus
Friburgi anno uirginei par-
tus sesquimillesimo
tricesimo.

PICTORIVS LECTORI CANDIDO S. D.

HAbes hic (candide Lector) in Marbodei Galli Poetae uetustissimi encheridion annotationes à nobis triuiali admodū stilo congestas, praesertim cum plus interpretationi quàm uerborū elegantiae hic studuerimus, ad omnia ferè authorū rationibus aduētis, Plinium sequuti, qui ingenue fatetur ubiq; per quos sua composuerit, tacite innuens eum improbe facere qui in alieno libro per se ingeniosus esse studeat. Veniam igitur dabis candide lector, si quid usquam hic peccatum sit, rabiem furibundā in nos cohibiturus.

PROOEMIUM.

Vetustum sane institutū, ut poetā interpretatus illius noīs et uitae mentionem faciat. Deinde libri titulū, carminis qualitātē, librorū numerū et poetae intentionem enarret. Poetae igitur nomen est Marbodeus Gallus, Nam sic nostri exemplaris in titū habuit. At de uita illius multa scribere ambigū est, quae uel propter materiam in eo contentam, uel temporum

9
uetustatem, neglectus ita latuit, ut uix tandem in nostri
seculi commodum prodierit, tametsi non dubito eum à
doctissimis ad limam rectiorem esse politum, etiam no-
stris temporibus. Quoniam illius poetæ uersus crebro
apud Vincentium in speculo naturali, & apud Barp-
tholome. Anglicū lib. 16. citatos inuenio. Non tamen
bene admodum sonantes, & ad poeticas regulas emen-
datos, ut hij sunt: Qui quidem Encheridion hoc lapi-
darium sæpiuscule appellant. Cui cordi est uerū per-
scrutari, tale speculū lib. 9. ferè singulis capitibus euol-
uat, & in multis Anglicū, qui ut suas rerum proprie-
tates auctoritate roboret, frequēter citat hoc manuale.

Libello nomen Encheridion quod pugionē aut ma-
nuariam tabellam, teste A. Gellio lib. 20. uocant, inditū
reperi.

Carminis qualitas est, nō grandiloqua neq; sublimis.
Nam de lapidibus scripsisse humili genere, uniformi, &
puro heroico satis esse quis inficias iret?

Vnicus est liber poetæ animus & beneuolentiam
in amicos referens, quem tribus ut multis cōmunica-
turum se ostendit in præfatione sua, propter frugem &
commodū, quæ omnia ex hoc Encheridio uenari licet
Quoniam multos in se contentos habet lapides, qui-
bus si rite utaris, facile omnigenis morborū generibus
medebere. Reliqua ex scholijs nostris colligas.

ENCHIRIDI

ON MARBODEI GALLI DE

lapidibus pretiosis.

PREAEFATIO.

NVLVS VT GEM-
mã digitis aptandus haberet,
Dicitur in primis fecisse Promo-
theus usum,
Caucasæ rupis quem lucida fra-
gmina ferro
Inclusisse ferunt, digitoq; rece-

pta tulisse.

Aetas posterior iunxit speciosa metalla,
Et lapides claros, adiecit & insuper artem,
Insuetamq; manum triplici uestiuit honore.
Sed fraus intactum quia nil humana relinquit,
Inuida naturam dum scilicet ars imitatur,
Veras à falsis labor est discernere gemmas,
Callida quas dederit uitro simulare doloso,
Dum ueram species mentitur adultera formam.
Inde fit ut uirtus gemmarum nulla putetur,
Ignaros quoties tentata probatio fallit.
Sed ueræ species fuerint si rite sacratæ,
Effectus miri procul ambiguo conitantur.

Gemmis

Gemmis à Gummi nomen posuere priores,
 Quod transplenderent gummi splendentis adinstar.
 Quae non translucent cecae uoluerunt uocari.
 Nomine sed lapidum species signantur utraq;
 Propter quod lapidum titulo liber iste uocatur.

Fecisse Promotheus) Consentit huic inuentioni non
 admodum Plin. lib. 33. cap. 1. & in prooemio lib. 37. ut po Glossa.
 te cui fabulosa uideatur. Nam quod Promotheo anulum
 ferreum ascribant, magis uinculum quam gestamen or-
 natus in digito esse asserit. At cur uinculū intelligi uelit
 Plinius, apertissime patet ex Luciano, qui Promotheū
 uinculis quibusdam fortissimis Caucaso adligatum fuisse
 effinxit

Anulus) Super anulis nempe, qd phisicus, aestiuus,
 leuis, pronubus, lege Ludouic. Coelum antiq. lect. lib.
 3. cap. 26. qui eam rem non ineliganter tractauit.

Digitis aptandus) Anulum in digito, qui minimo ui-
 cinus est, quem medicinalem uocant, gestari debere, ex
 autoribus cognoscitur. Constat enim neruum ab eo uno
 digito ad cor hominis pergere ac peruenire, ut ita non
 inscitum receptum uideri possit eum potissimum tali ho-
 nore decorandum, qui continens & quasi cōnexus esse
 cum principatu cordis uideatur. Lege Macrobi. lib. 7.
 cap. 13. Satur. A. Gell. lib. 10. cap. 10.

Promotheus) Promotheci in caucaso mōte religati me

MARBO DEVS DE

nit Quint. Curtius rerum gestarum Alex. Mag. lib. 6.
 Quid aut̄ Caucasus Strabo Geogra. lib. 11. dicit. Et q̄
 notæ sunt eiusmodi historiæ, prætereundas censuimus.

Speciosa metalla) Scribunt quidam q̄ antiquitus aut
 homicidæ aut adulterantes simiam circūferre quoquo
 irent, sint coacti, hac tamen lege, ut simiæ anum is q̄ cri
 mē patrasset ad os suum haberet. At quia id probri ex
 cessum plus æquo uehementem præseferbat, statuerint
 ut simiæ loco à ceruice pendentis, anulum ferreū in di
 gito haberet flagitiij symbolum. Quod quidem Roma
 nis nobilibus cum pulchrum uideretur, & magis hone
 stum q̄ dedecoris, aureos fecerunt, pessima uitæ sce
 lera (si Plin. credendū) quibus post usi sunt ad nostra se
 cula. Habes tamen apud Plin. multa alia. Hæc saltē ap
 posuimus enarraturi quæ metalla post ferrum ætas po
 sterior adiecerit anulo.

Et claros lapides) Gemmæ olim anulis incluse in ef
 figies uarias per sculptores formabantur signandi gra
 tia. Quemadmodum D. Augustus initio imperij Spin
 ge signauit, mox Alex. Magni imagine, nouissime sua,
 ut referunt Plin. lib. 37. cap. 1. & Suet. in uita Augusti.

Nihil tamen uetat quod lapides aliquando non arte,
 sed natura (rerum magistra) in effigies formatos inue
 niamus. Talem Pyrrhus habuit, qui contra Romanos
 bellum gessit. Vide Plin. lib. 37. cap. 1. & Vincentium in
 speculo nat. lib. 9. Tit. 35. ubi consimiles sunt adscripti,

& à rege

LAPIDIB. PRETIOSIS.

¶ à rege quodam Persarū in templo Apollinis signati. Habes quoq; grauē adeo testem Albert. de mineral. lib. 1. tract. 2. cap. 8.

Artem adiecit) Dioscorides sculptor in gemmarū artificio optimus, D. Augusto gemmam signatoriam fecit multa arte adhibita. Necnō Samius Theodorus Policrati Samiorum regi smaragdum suum uel sardoniacem, ut Plinius & Vincentius lib. 9. Tit. 11

Triplici honore) Metallo, lapide, & arte.

Sed fraus intacta.) In herbis quidem est mediatrix operatio naturæ (ut est in libro de natura rerum) uidelicet q; per hanc aut calidæ aut frigidæ sint. Sed in lapidibus est uirtus adeo perfecta, ut sine ullo medio tantum à Deo uenire credatur. At fraudulenta intentū est nostra ætas, ut nihil (licet à Deo uim habeat suam) intactum, uel ut Plinius .14. ait, intentatum permittatur. Vnde non minus recte q̄ eleganter idem Plin. dixit li. 7. cap. 28. Plurimū refert in quæ cuiusq; rei uirtus tempora inciderit.

Inuida ars) Alchumiā aut Calchomiā innuit, quibus Mangones astuta & ingeniosa solertia in uendendis gemmis hominibus imponunt, ut deceptorias uel adulteratas, aut quas ficticias uocant, loco uerarum nō sine magnolucro (quia nō est fraus uitæ lucrosior gemmis, teste Plin. lib. 37. cap. 12.) exponant: Nempe cū lapis minoris pretij accipit formam alterius maioris, Vt

MARBODEVS DE

cū perforant Ametistū & implent furciuo colore: Vel cum ex Crystallo smaragdum faciunt, unde uera à falsis discernendi magna difficultas innata, inquit idem Plinius in præfato libro.

Tentata prob.) Experimenta quatuor modis cōstare inuenio, Primū pondere, nam artificiales lapides sunt plerūq; leues, naturales, pōderosi. smaragdū excipias. Secundū, omnes cognoscendi naturales non accipiunt limam, nisi smaragdus et Topazion. Tertiū, lapis natura formatus quo magis inspicias, eo magis delectat & pascit oculos, sed non faciat. Quartū, ignis est gnomon & certissimus index. Adulterati enim per hūc uel consumuntur uel maculas accipiunt peregrinas, cum ueri euadant illæsi, excepto Chrysolectro. Sed cui hæc non satis sunt legat Plinium lib. 37. cap. 13. Et speculum naturale lib. 9. Titulo. 33.

Rite sacratæ) Sacratæ pro ueneratæ positum est, nam adeo uenerattonem suam expetūt, ut Diadochos (qñ Plin. crediū) si mortuo applicatur uim omnē amittit. Hephestites, nisi hominis sinistrum latus ubi cor est occupet, desinit esse quod est. Smaragdū regem quendā Ungariæ in anulo coitus hora cum uxore sua habuisse constat, sed lapidem propter impatientiam non seruata castitatis in tres partes diuisum, scribit Alber. lib. 2. mineral. cap. 17. Et Siluaticus Pandectæ. cap. 472.

Gēmis à gū.) Huc testē adducendū habeo Isido. li. 16.

Catholica

CATHOLICA PROBANDARVM

gemmarum ex Plin. lib. 37. cap. 12. & 13.

Cauæ aut extuberantes uiliores uidentur æqualibus.
Figura oblonga maxime probatur. Deinde quæ uocatur lenticula. Postea clypeidos & rotunda. Angulositas minima est gratia. Translucentes aurores matutino probari censent. Aut si necesse est in quartam horam, postea uetant.

LAPIDIBVS INESSE VIRES,

FVax rex Arabum fertur scripsisse Neroni,
Qui post Augustum regnauit in orbe secundus,
Quot species lapidis, quæ nomia, quæ uerbo colores,
Quæq; sit his regio, uel quanta potentia cuiq;
Hoc opus excerpens dignum componere duxi,
Aptum gestanti formâ breuiore libellum,
Qui mihi præcipue paucisq; pateret amicis.
Nam maiestatem minuit, qui mystica uulgat,
Nec secreta manent quorum fit conscia turba.
Hunc tribus ut multis dandum sancimus amicis,
Qui numerus sacri est, & nos sacra pandimus illis,
Qui secreta Dei seruanda decenter honorent,
Quos grauitas merum, uiræ commendat honestas.
Oculas etenim lapidum cognoscere uires,
Quorum causa latens effectus dat manifestos,
Egregium quiddam uolumus rarumq; uideri.

scilicet

MARBODEVS DE

Scilicet hinc solers medicorum cura iuuatur

Auxilio lapidum morbos expellere docta.

Nec minus inde dari cunctarum com:moda rerum

Authores perhibent quibus hæc perspecta feruntur.

Nec dubium cuiquam debet falsumq; uideri.

Quin sua sit gemmis diuinitus insita uirtus.

Glossa.

Euax rex Arabū.) Euax rex Arabum, cuius Albertus cum multis locis tū de mineralibus lib. 2. tract. 3. meminit Caio Tib. Neroni priuigno Augusti lapidarium adscripsit, à Siluatico Pandecta. frequēter citatū;

Paucis amicis) Nullus sibi tantum natus est, sed oratus nostri partem sibi uendicat patria, ptem parentes, partem amici ceteri, ut præclare scriptum est à Platōe ad Architam. Marbodeus igitur ne sibi tantum natus uideatur, & priuati commodi impendio studiosus (libet uti uerbis Erasmi) noluit intus canere (quod dicitur) sed scriptum librum præsertim de re admodum pretiosa suis amicis communicare.

Maiestatem minuit) Qui ore ianitoris egenti, uitio nature, quouis loco, quouis de re, & apud quosuis, præter dignitatem quiduis effutit, maiestatem minuit, asinusq; portans mysteria dicitur, unde non minus uere quam eleganter scripsit Eras. Archana nō cōmittimus nisi selectis amicis, somnia uero narramus quibuslibet. Chrisippus argumento uincit eliminatorem archanarū impiū esse, scribens, q mysteria pphanis dicit impius est.

Hierophanta

LAPIDIBVS PRETIOSIS. 2

Hierophanta prophanis illa dicit, ergo impius est Hierophanta. Hæc Suidas. Maieſtatem) Quid maieſtas ſit, uide Ciceronem lib. 2. de oratore.

Nec ſecreta manent) Hinc Metellus ſenex nec unum tantum credere uoluit rem ſui conſilij, quippe interrogatus qđ facturus, Reſpondit, ſi tunicã hanc mei archani conſciam arbitrarer, eueſtigio exutus tam concremarem, ut ſcribit L. Coelius lib. 7. cap. 26. Vnde paræneticon eſt elegans Vegetij: Quod facturus es tractato cum pauciſſimis, uel potius ipſe tecũ. Nam Flacco teſte primo epiſt. Nec retinēt patulæ cõmiſſa fideliter aures.

Qui numerus ſacer eſt) Apud priſcos numerus ternarius in tantũ abſolutus & ſacer habebatur, ut quicquid ter dictum aut factum eſſet, id ratum & efficax haberetur, dicit Eraſ. Vnde in magorum myſterijs adhiberi ſolitus. Vergi. in Pharmaceutria :

Terna tibi hæc primum triplici diuerſa colore
Licia circundo, terq; hæc altaria circum
Effigiem duco, numero Deus impare gaudet.

Pythagoricos item Plutarch. ſcribit unitatem ſolitos Appollinem nuncupare, Diadã litẽ et audaciã, Triadã iuſtitiã quæ eſt ſumma perfectio. Coelius li. 2. cap. 9.

Qui ſecre.) Intuit Poeta lapides ex Dei conſilio uires archanas habere, imitatus quidẽ Democritũ, qui anias habere dixit, unde ne cibũ in matellã immitteret (qđ dici ſolet) ad amicos ſcribit librũ ſuũ, quibus morũ ſit graia

MARBODEVS DE

fit grauitas, quosq; uitæ cōmendat honestas. Nam etiã atq; etiã uidendum in cuiusmodi animũ mittamus ea quæ sunt laborũ studio acquisita, quod admonet apud Gellium Epictetus. Etenim si in uas insyncerum immiserimus rem quantumlibet charam, in acetum tamẽ et lotium uertitur. Propterea Horatius Epist. 1. Syncerũ est nisi uas quodcumq; infundis accessit.

Morbos expel) Nã chelidonio medetur febribus medici. Sed et oculus præsens est remediũ. Magnes hydropem leuat morbo. Lyncurius stomachi pellit cruditatẽ.

Perspecta feruntur) Eidem nobis magnopere conciliamus ab ijs, quæ nobis perspecta sunt, & quibus præsentibus adsumimus. Hoc artificio Vergilianus etiã Aeneas utitur. Quæq; ipse miserrima uidi, Et quorum pars magna fui. Sic etiã Lucas Euangelista in suo euangelio præfatur. Nam Herodot. in Clione dicit oculos fideliores auribus esse, quem imitatus Hora. in arte poeti. Segnius irritant animos demissa per aures, Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Et Lucretius in. 6. Quia semper ad aures Tardius adueniunt, q̃ uisum quæ moueant res. Eidem igitur sibi conciliaturus poeta, dicit q, authores quasdam lapidũ uirtutes ipsi uiderint.

ADAMAS CAPVT .I.

Vltima præcipuum genus India fert Adamantis,
De cristallorũ natum sumptum uic metallis.
Hunc ita fulgentem Cristallina reddit origo,

LAPIDIB. PRETIOSIS.

Ut ferruginei non desinat esse coloris:
 Cuius duricies solidissima cedere nescit,
 Ferrum contemnens nulloq; domabilis igne,
 Incudis damno per cussorumq; labore.
 Hæc tamen hircino calefacta cruore sathiscit,
 Huius fragmentis gemmæ sculpuntur acutis,
 Hic sed auellana maior nuce non reperitur.
 Alterius generis producit Arabs adamantem
 Non sic inuictum, nam frangitur absq; cruore,
 Nec par huic nitor est, pretijq; minoris habetur,
 Pondere sit quamuis & enormi corpore maior.
 Tertius est Adamas quem dat maris insula Cyprus.
 Quartum producit ferraria uena Philippis.
 Omnibus æqua tamen uis est adducere ferrum.
 Quod facit & Magnes absente potens Adamante,
 Nam præsens Adamas magneti quod rapit aufert.
 Ad magicas artes idem lapis aptus habetur,
 Indomitumq; facit mira uirtute gerentem,
 Et noctis lemures & somnia uana repellit,
 Atra uenena fugat, rixas & iurgia uincit,
 Insanosq; curat, durosq; reuerberat hostes.
 Clausus in argento lapis hic auroûe geratur,
 Stringit & hunc leuum fulgens armilla lacertum.

Vlâma India) In India nocte tantum quæritur, quia
 nocte saltem lucet, per diem est obscurus propter solem
 ut est in speculo Vincentij.

MARBODEVS DE

Vt ferruginei co.) Vnde à Plinio Siderites uocatur.
Cedere nescit) Hinc uis indomita interpretatur A
damas. quod idem testatur.

Hæc tamen hircino) Fatiscit sanguine et carne hirci,
præcipue si hircus aliquandiu ante biberit uinū, &
petroselinum uel silermontanū, hoc est, si seleos comen
derit. Talis item sanguis ad frangēdū lapidem in uesica
conducit, hæc Siluaticus Pandect. cap. 385.

Ferrum contem.) Omnia respuit metalla, excepto
plumbo quo soluitur propter argentum uiuū quod est
in ipso. Et Calibe, cui læsionis infert nihil, sic scribente
Aristo. Cū igitur incredibilis huius lapidis adeo sit du
ricies, quicquid inuictum atq; inexpugnabile indicare
uolumus, adamantinū uocamus ait Eras. Et sic Hesiod.
Durus at his animus solido ex adamante creatus.

Theocritus in Amarillide.

Me quoq; respiciet neq; enim est adamantina forsant.

Incudis damno) Incudibus hi deprehenduntur ita
respuentes ictum, ut ferrum utrinq; dissultet, incudesq;
etiam ipsæ dissileant. Plin.

Quod rapit aufert) Adamas dissidet cū Magnete
in tantum, ut iuxta positus ferrū nō patiatur abstrahi,
sed Magneti rapiat atq; auferat. Sic etiam alijs lapidi
bus iunctus omnem illorum uim in se transformat, ut
ait Anglicus lib. 16.

Ad magicas artes) Magicans in se uirtutem habere
creditur

LAPIDIB. PRETIOSIS. 9

creditur adamas. Si enim capiti dormientis mulieris cautius supponatur, scire poterit maritus eius an sit casta. Nam si est, dormiendo amplecti coniugem ui lapidis cogitur. Si uero infidelis fuerit, ab eo subito resilit, ueluti lapidis presentia indigna. Dioscori.

Indomitumq; facit) Hostilem edulcat furorem. Un de gemma reconciliationis & amoris dicitur. Ad hanc si mulier a uiro suo fuerit digressa, per uirtutem adamantis in uiri gratiam reuocatur. Dioscorides.

Lemures) Lemures dici putant uagantes umbras hominum ante diem mortuorum, quasi remures a Remo, cuius occisi umbras frater Romulus cum placare uellet Lemuria instituit, id est parentalia. Ouid Fasto. Marcianus uero lemures manes appellari existimat, quod post uitam iisdem corporibus delectentur, & cum his maneant. Sed multa de his Augustinus de Ciuitate dei lib. 9. & Varro de uita patrum lib. 1. quae dilucidiora scripta sunt in capite Gagates.

Somnia uana) Somnia uana sunt, quae non ex reuelatione diuina, sed ex imbecillitate cerebri, uel perturbato animo proueniunt, dicit Mancinellus, quando quod interdum nimium cupimus, noctu uidemur uidere. De quibus est illud Terentianum in And. Nū ille somniat ea quae uigilans uoluit? Et Vergilij hoc: Credimus an qui amant ipsi sibi somnia fingunt. Macrobius uir multa doctrina pollens, quinque somniorum species enumerat, Som-

MARBODEVS DE

nium, uisionem, oraculum, insomnium, & phantasma: inter quas duæ, insomniū & phantasma, uane sunt, somnia aut̄ quæ post mediā noctem ostenduntur, uisiones & uisa nō reprobantur. Nā & Ioseph somnia, & Apostolorū uisa, & multorū uisiōes credendæ fuerūt. Macrobi. in Somnio Scip. lib. 1. cap. 3.

Repellit) Tanq̄ minie fides adhibēda sit illis, poeta dixit, cōtemptiue repellit. Vnde cōuenit huc illud Catulli distichon: Somnia fallaci ludunt temeraria nocte,

Et puidas mentes falsa timere iubent.

Clausus in argento) Huius uis maior esse perhibetur si sedes eius, cum in anulo ponitur, sit ferrea, anulo pro dignitate lapidis ex auro constante. Sic est in libro de natura rerum.

De adamāte plura Solinus cap. 65. Plin. lib. 37. ca. 4. Alber. lib. 2. tract. 2. ca. 1. mineral. Pandectarū author Siluat. ca. 385. Serapio in aggregatione simplicis. Isido. li. 16. Aristo. in lib. de lapidibus.

ACHATES. Cap. II.

De Achate Plin. lib. 37. ca. 10. Solin. ca. 11. Siluatic. Pandect. cap. 386, Albert. Mineral. lib. 2. tract. 2. ca. 1. Anglic. de propriet. rerum lib. 16.

VT primum perhibent lapis est inuentus Achates
In ripis fluij qui nomine dictus eodem est.
Hic pretio diues Siculas perlabitur oras.
Sic licet ipse niger uenis tamen obsitus albis,

Hic lapis,

Hic lapis ingenitas memoratur habere figuras,
 Cuius natiuus facies interlita uenis,
 Nunc regum formas, nunc dat simulachra deorum.
 Rex Pirrhus digito gessisse refertur achatem,
 Cuius plana nouem signabat pagana musas,
 Et stans in medio cytharam tangebatur Apollo,
 Naturæ, non artis opus mirabile dictu.
 Hunc quoq; corallo similem gerit insula Creta,
 Cuius planities croceis est illita uenis.
 Iste nepæ uirus fugat, & quod uipara fundit.
 Reddentem facies uarias dat & Indus achatem,
 Nunc nemorum frondes nunc dantem signa ferarum.
 Hic sedare sitim, uisumq; fouere putatur.
 Est & qui myrrhæ succensus spirat odorem.
 Est qui sanguineas maculas perhibetur habere.
 Cerea cui facies, quia creber, uilis habetur.
 Portanti munus, uiresq; ministrat achates,
 Facundumq; facit, gratumq; boniq; coloris,
 Et persuasorem, mundoq; deoq; placentem.
 Hoc Anchisiades comitante pericula uicit.

Rex Pirrhus) Pirrhus iste Epirotis imperitauit, & Glossa
 post Alexandrū rei militaris peritissimus est iudicatus,
 unum os habuit dentium uice, lineis modo in superficie
 suppicatum distinctumq;. Testis est Ludo. Cœlius lib. 2.
 cap. 33. De regis huius anulo scribit Plin. lib. 37. ca. 1.

Cuius natiuus) Interlita, id est cōmaculata. Nā inter-

MARBO DEVS DE

lino uerbum superinducto atramento, aut alio liquore rem aliquam uel picturam est destruere, quod ex hoc Ciceroniano intelliges. Tabulæ sunt in medio, se corruptas atq; interlitas esse clamant.

Nepæ uirus, id est scorpionis. Constat enim à Græcis scorpionem nepam uocari, uermiculi genus quod subsaxis latet, quæ si quis tollat incautus uel nus accipiat obliquo ictu à cauda uenerosa. Ita Plin. lib. 11. cap. 25.

Vipera fundit) Vipera genus serpentis est uenensissimum, omnium serpentium nequissimum. De hac Isido. lib. 12. & dicta quod ui pariat. nam cum eius uenter ad partum intumescit, catuli non expectantes maturam solutionem nature, corrosis eius lateribus, cum matris interitus erumpunt. Dicit & idem quod masculus suo ore inserto in os uiperae semen expuat, & ex illa uoluptate libidinis in rabiem uersa caput maris præscindat, unde parens uterq; pereat, masculus dum coit, foemina dum parit. De hac Plin. lib. 8. cap. 30.

Illita) Illino leniter induco significat, unde Horatius lib. 1. Epist. dicit. Quod si bruma niues albanis illinet agris. Et Plin. Fimū caprinum ex melle illitum epiphoris prodesse putant.

Hoc Archisiades) Achate multa pericula uicit Aeneas, ut qui non perpetuam dormiret noctem, sed cura agitato, quæ regum comes est (unde achates dicitur) alijs somno indulgentibus, ipse uigilans; cogitabundus, sobrius

brius de futuris agitabat animo. Hoc loco quid alij sentiant prætermitto, sed p̄ achatem curā intelligo, quæ maxime comitatur principes (libet uerbis uti Erasmijs) ut quā tantam negotiorum sarcinam sustineant humeris, quod nunquam sine hac uiuant. Huius rei præclarū exemplum præbuit Epaminondas dux Thebanus. Siq̄dē cum Thebani ciues festis quibusdam diebus solutius computationibus insudarent, licentiusq̄; uoluptatibus fruerentur, ille solus uigil ac sobrius arma lustrabat, et cura pro Achate comitatus urbis mania obambulabat. Rogatus cur id faceret, respondit, sobrium esse se ac uigilare quo reliquis liceret temulētos esse ac dormire, ut Plutarchus refert in libello aduersus ducem imperiū. Porro apud Homerum Nestor ad Agamemnonem:

Belligere Atridæ proles dormis'ne Agamemnon?
 Perpetuam noctem dormire haud principe dignū est,
 Cui populi commissi, & tanta negotia curæ.
 Non nescimus Aeneam in uagna secum tulisse Achatem.
 Nam lapis hinc armiger dictus est.

Si uis achatem uirtutis potentem esse, seras eum in fetis leoninis, ubi ad quoduis tēpus ualebit, scribit Pli.

Nunc nemorum frondes) Non refert an ramos arborum uel folia intelligas. Nam Plinius scribit q̄; indicus achates non folia tantum, sed nemora quandoq̄; representet. Frondes aut̄ proprie sunt arborum, folia uero tam arborum q̄; herbarum & florum, dicit Perott.

MARBODEVS DE

Quia creber, uilis habetur) Quod rarum charum est,
(ut dicitur) unde Marbode. ca. 5. amethystus ait charus
haberetur meritosi rarior esset. At nūc negligitur quo
niā communis habetur.

ALECTORIVS III. CAP.

De Alecto. Solinus cap. 4. Plin. lib. 37. cap. 10. Alb.
li. 2. tract. 2. ca. 1. Bar. Angli. li. 16. Diosc. in ca. Alector.

Ventriculo galli qui testibus est uiduatus,
Cū tribus ad minimū factus spado uixerit annis,
Nascitur ille lapis cuius non ultima laus est,
Et per bis binos capit incrementa sequentes,
Hinc alectorio nomen posuere priores.
Mensuramq; sabæ crescens excedere nescit,
Cristallo similis uel aqua cum lymphida paret.
Inuictum reddit lapis hic quemcunq; gerentem.
Nam Milo Crotonias pugles hoc præside uicit.
Hoc etiam multi superarunt prælia reges,
Extinguitq; sitim sitientis in ore receptus.
Hic expulsorum promptus solet esse reductor,
Adquiratq; nouos, ueteresq; reformat honores.
Hic oratorem uerbis facit esse disertum,
Constantem reddens, cunctisq; per omnia gratum.
Hic circa ueneris facit incentiua uigentes,
Commodus uxori, & quæ uult fore grata marito.
Ut bona tot præstet clausus portetur in ore.

Glossa. Ventriculo galli, id est in orificio. Nā ut in homine
struma

struma est, ita in Gallo orificium quod patet.

Hinc alectorio) ἀλέκτωρ latine gallus est, unde nomen lapidi inditū alectorius quasi gallinarius.

Nam Milo) Milo hic Crotoniates Prisci Tarquinij emicuit temporibus, cui elogium extat: Victor ille omnium certaminum. Nusquam lapidis et uirium est superatus fiducia, nisi semel à Tritormo Bubsequa, quod Coelius scribit lib. 11. cap. 70. qui una manu in armento ferocissimi omnium et maximi tauri pedem corripuit, furentemque ac inde se proripere adnitentem frustra, retinuit constantissime. Altera praetercuntis forte tauri alterius pedem adprehendit audacissime, ac compressit ferociter. Vide Eras. in prouer. alter Hercules, hunc Milonem quercus lacerandum feris praebuit, scribit Val. Max. li. 9. ca. 12.

AMETHYSTVS. CAP. IIII.

De Amethysto Plin. lib. 37. ca. 9. Isido. li. 16. Albert. li. 2. ca. 1. Aristo. in lapidario suo, Siluat. Pande. ca. 390.

Purpureus color ac uiolaceus est Amethysto,
 Vel quasi gutta meri solet aut rosa munda uideri.
 Quidam marcidior uelut euanescit in album,
 Ut corruptus aqua uini robur esse putetur.
 India mittit eum gemmarum maxima nutrix.
 Hic facilis sculpi contrarius ebrietati,
 Charus haberetur merito si rarior esset,
 At nunc negligitur quoniam communis habetur.
 Huic quoque dat species ueterum sententia quinque.

MARBODEVS DE

Glossa. Amethystus) Causam nominis adferunt, q̄ usq; ad uini colorem accedat, prius tamen quàm ipsum degustet in uiolam desinit, scribit Plinius.

Amethystus an gemma uel lapis dici debeat, uidentum est in leg. Et si. ff. de auro & argento.

Si Amethysto Lunæ nomē uel solis inscribatur, atq; ita suspendatur collo, è capillis cynocephali ul' plumis hirundinis, resistere ueneficijs, et adesse quoq; reges adituros, grandines tempestatesq; auertere, & locustas precatione addita, q̄ ipsi demonstrant, propellere Magi dicunt. Plinius lib. 37.

India nutrix) Vnde habetur epitheton gemmifer Indus. Sed quia oriētalis regio est, ubi solus efficacior uirtus q̄ in occidente, plura quoq; ibi proueniunt, quæ in alijs orbis partibus nusq; comperiuntur, cuiusmodi sunt gemmæ, aromata, & id genus plura quæ ampliolem expetunt caloris copiam: Vel ut leones, Tigrides, Elephanti. Sic Cælius lib. 1. cap. 9. memorat. Plin. quoq; lib. 37. cap. 10. fertilitatem gemmarum in India recitat.

Contra ebrietatem) Magorū uanitas resistere ebrietati pollicetur Amethystos, indeq; appellatos q̄ minime ebrios, uerba sunt Plin. Sed non uanitatem esse sentit Aristo. Vult enim Amethystum umbelico appositū uaporem uini certissime prohibere, & ebrietati esse contrarium prorsus, hominemq; cōtagio liberare multū.

Quinq; species) Inuentantur in ista specie multe
diffe-

LAPIDIBVS PRETIOSIS. 11

differentiæ, sed quinque sunt magis notæ, & per differenti- Species. s
 tias obscuritatis omnes acceptæ. Indica, quæ absolutū Amethysti
 purpuræ colorem habet, & inter omnes principatū te-
 net. Alia quæ ad Hiacinthum descendit, cuius colorē
 Indi sacon, gemmamq; sacodion uocant. Tertia pa-
 ranitis, in contermino Arabiæ gentis, sed dilucidior.
 Quarta uini colorem habet. Quinta ad uiciniam Cri-
 stalli descendit, quæ minime probatur. hæc Pli. li. 37. c. 9.

ANDRODAMAS. Caput. V.

De Androdamanta Albert. lib. 2. Tract. 2. capi. 1.
 Plinius lib. 37. cap. 10. Vincentius in specu. natu. libr. 9.
 cap. 45. Solinus cap. 45.

Androdamanta (lapis formæ quasi tessera quadra)
 Dicunt argenti ueteres perferre colorem,
 Cuius duricies quasi duricies Adamantis.
 Ipse maris rubri mixtus reperitur harenis,
 Quem magus affirmat tantæ uirtutis haberi,
 Ut præsens animos possit sedare calentes.

Androdamas) Putant huic lapidi nomen inditum, Glossa.
 ab eo q; domare ac refrenare dicatur impetus uel ira-
 cundias animorum. Sic Plin. li. 37. dicitur & Argiro-
 damas, quod idem narrat.

Calentes animos) Id est ira concitatos. Cui autem
 lapis hic non est, maximum remedium nouerit moram
 atq; dilationem, ut primus ira furor relæguescat. Pro-
 inde

MARBODEVS DE

inde Athenodori illud salutare præceptū habere cordi
atq; memoriæ operæ præciū duco, q̄ Augusto Cæsari sic
præcepit: Quū irate Cæsar cœperit, nihil prius neq;
dixeris neq; feceris, q̄ ipsas uiginti quatuor literas ele-
mentarias tecum ipse percurrens, sic enim futurum ut
impetum animi suffrenes. Vide Beroal. de optio statu.

ABSINTHOS. CAP. VI.

De Absintho Albert. lib. 2. tract. 2. cap. 1. Isido. de
gemmis nigris. Silva. Pandect. ca. 384. Absinton habet
Barph. Anglicus, quem imitatur Vincentius lib. 9. ca.
36. At Plinius lib. 37. cap. 10. Apiston.

Absinthos nigri non ultima gemma coloris
Ad gratam speciem rubeis interlita uenis,
Pondere maioris mensuram corporis æquat,
Hec simul admoto suscepit ab igne calorem,
Testantur calidam septem durare diebus.

Glossa. Apistos incredibilis Latine sonat, fortassis q̄ difficile
creditū uideatur lapidis susceptū ab igne calorem posse
ad septimum durare diem. Ne quis tamen miretur sciat
hunc lanuginis habere naturam, quæ uocatur Pluma
Salamandræ, animantis (ut uult Arist. naturæ solerassi-
mus indagator) ignem in ambulando extinguētis. Va-
let hic lapis, teste Plinio, contra frigoris iniuriam.

ABESTOS. CAPVT. VII.

De Abesto Pli. li. 37. cap. 10. Abestos habet Solin.
cap. 12. Albert. li. 2. Mineral. tract. 2. ca. 1. Isido. lib. 16.

Archadie

ARchadiæ tellus lapidem producit Abeston,
 Ferreus huic color est, naturæ mira potestas,
 Nam semel accensus conceptos detinet ignes,
 Extinguiq; nequit, perlucens perpeti flamma.

Abestos ab igne sortitus est nomen Abeston, eo q. Glossa
 semel accensus nunq; extinguitur, Ex hoc lapide in Ve
 neris quodã templo factum est candelabrũ, in quo erat
 lucerna, sic ardens, ut nulla tempestate, nullo imbre ex
 tingui posset, sic scribit Isido, lib. 16. Hoc etiam ex na
 tura lanuginis salamandræ quam communẽ habet cum
 Apisto. Unde pluma quoq; Salamandræ nomẽ accepit
 iste lapis, dicit Alberius.

ALABANDINA. CAP. VIII.

De Alabandina Plin. lib. 36. ca. 8. ubi Alabandiciũ
 nomiat Alber. li. 2. c. 1. Anglicus de proprie. rerũ li. 16.

ESt Asiæ regio quæ nomen habet Alabanda,
 Fert Alabandinam cuius lux æmula Sardi,
 Iudicis ambiguum de nomine fallit acumen.

(Æmula Sardi) Est rubei coloris ut sardius, uel hebe Glossa
 tis, quasi medijs inter Berillum & Hiacinthũ, ut est Cal
 cedonius, sic placet Isido. Secundũ Diosco. uero, Ala
 bandina est clara & subrufa, liquatur igni & funditur
 ad usum uitri. Eius uirtus est sanguinẽ puocare et aug.

(Æmula) Dicitur aut æmula teste Nonio (mẽtare.
 Marcel. quæ aliquẽ imitatur & seqtur, qd nō nisi amo
 re fieri potest: unde Verg. li. 10. Spemq; meam patriæ
 quæ nũc subit æmula laudi.

Berillus

MARBODEVS DE
BERILLVS CAP. IX

De Berillo Plin. lib. 37. cap. 5. Isido. in cap. de uiribus gemmis. Solinus cap. 65. Albert. lib. 2. cap. 2. Siluaticus Pandect. cap. 395. Diosco. in proprio cap. Vincentius lib. 9. cap. 48. Serapio cap. 398.

Conspicuos reddit sexangula forma Berillos,
Quae nisi sit, hebes his pallor inesse uidetur.

Eximios oleo similes lymphæ uae marinae
Esse uolunt, & eos probat horum gnara uetustas.
Hic lapis ad partes nostras descendit ab Indis,
Hic & coniugij gestare refertur amorem,
Et se portantem perhibetur magnificare.
Dicitur & sese gestantis adurere dextram.
Infirmis oculis in quis iacet unda medetur,
Potaq; ructatus simul & suspiria tollit.
Et cunctos epatis fertur curare dolores.
Istius esse nouem species uoluerunt magistri.

Hebes pallor) Poliuntur omnes sexangula figura
artificum ingenijs, quoniam hebescunt, ni color surdus
repercussu angulorum excitetur. Aliter politi non habent
fulgorem eundem, si Plin. credimus lib. 37. cap. 5.

Descendit ab Indis) Cur magnus admodum prouentus
ab Indis gemmarum sit, quare in cap. 5. Amethystus.

Potaq; ructatus) Ad omnem ualeitudinem malam est remedium,
si aquam in quam missus fuerit potui dederis. Diosco.

Dolores epatis) Qui notandi sunt per siccitatem
linguae

LAPIDIB. PRETIOSIS. 15

lingue ac palati, per sitim continuam & colericā urina-
nam & tenuē, testis Rogerius in Lycurgia sua ca. 44.

Nouem species) India gignit Berillos raro alibi re-
pertos dicit Plinius, ex quibus probatissimi sunt qui
uiriditatem imitantur puri maris. Proximi qui uocantur
Chrysoberilli, paulo quidem pallidiores, sed in au-
reum colorem exeunte fulgore. Vicinum huic genus est
pallidius, quod à quibusdam proprii generis existima-
tur, uocaturq; Chrysoprasus. Quarto loco numeran-
tur Hiacinthizontes. Quinto illi quos Heroides uo-
cant. Post eos sunt Cerini. Deinde oleagini, hoc est,
coloris olei. Postremi uero Cristallis ferè similes, &
hi habent capillamenta sordesq; alioquin euanidi, que
omnium uitia sunt. Indi & alias quidem gemmas Cri-
stallo inuento adulterare reppererunt, sed præcipue Be-
rillos minio, quod Plinius indicat lib. 37.

CARBUNCULVS CAP. X.

De Carbunculo Plinius lib. 37. cap. 7. Albert. li.
2. Mineral. Tract. 2. cap. 3. Isido. lib. 16, cap. 15. Bar-
ptho. Anglicus lib. 16.

ARdentes gemmas superat Carbunculus omnes
Nam uelut ignitus radios iacit undiq; carbo,
Nominis unde sui causam iraxisse uidetur.
Lingua sed græca lapis idem dicitur antrax.
Huius nec tenebræ possunt extinguere lucem,

Quis

MARBODEVS DE

Quin flammis uibrans oculis nitet aspicientum,

Nascitur in Libya Trogloditarum regione.

Et species eius ter trine tresq; feruntur.

Glossa. Ardentes gem.) Non solum ardentes. Quippe carbunculus lapis omnium pretiosissimus est, ut etiam charissimus, quem ad alios lapides, sicut aurum ad cetera metalla, se habere testatur Albertus. Carbunculum dicit Aristote. sigillum, gnomonem, & regulam gemmarum, qui omnibus lapidibus suam imprimere possit figuram, quem nullus sibi pressura noceat.

Trogloditarum re.) Troglodite habitant in finibus Africæ ultra Aethiopiam, qui uelociores sunt equis et in cauernis habitantes, carnibus serpentum uiuunt. de his. Plin. lib. 5. cap. 5. Strabo lib. 11.

Ter trine tresq;) Id est duodecim. Inter gemmas que rubro colore sunt & pellucet, Carbunculi principatum tenent. A similitudine ignium aut quod ignem non timeant appellati, Unde a quibusdam Apyroti uocantur, ait Plin. Sed optimos carbunculos dicit idem Amethystizontas, hoc est quorum extremus igniculus in Amethysti uiolam exit. Hinc proximos illos Syrtitas, pinnato fulgore radiantes. Carchedonij minores sunt & nigrioris aspectus, quibus signandis certis uti solemus, sed tamen Saphiros & Iaspides & dignitate & pretio uincunt. Scimus quidem uarias apud scriptores de huius generibus opiniones relatas, nam Marbodeus hic duodecim memo-

rat, Euax undecim, Plin. etiam plura. In libro de natura rerū saltem tria inuenio, sed operæ pretiū esse non uidetur multis expedire negotiū cū paucis sufficiat, præsertim cū hoc chartaceū mare omnibus nauigandū patrat apud Plin, lib. 37. cap. 7. & apud alios.

Sunt Carbunculi utriusq; sexus, Mares excitatus fulgent, foeminae pinguiores sunt & crassius nitent. Sed difficilius est nihil q̄ discernere ueros à falsis, quoniam magna est in eis occasio artis. Aliquando etenim subiiciunt eis mangones fundamenta per quæ luceant & exotticū colorem accipiant. Adulterantur & uitro, q̄ ueris sint simillimi. Aiunt et ab Aethiopibus hebetiores in aceto maceratos, quatuordecim diebus nitescere, totidem mensibus durante fulgore. Sed cotæ deprehenduntur sicut aliæ gemmæ factitiæ, author est Plinius.

Sculpturis) Sculpturis resistit, si uero sculptus fuerit dum signa in ceram imprimit, quasi quodam animalis morsu partem ceræ secū tollit, dicit Isido. lib. 16. ca. 13.

CHRYSOLITVS. CAP. XI

De Chrysolite Pli. li. 37. ca. 9. Alber. li. 2. tract. 2. ca. 30. Siluat. Pandect. cap. 407. Diosco. in proprio capit.

Avro Chrysolitus micat & scintillat ut ignis, Iste mari similis quiddam uiroris adumbrans, Esse phylacterium fixus perhibetur in auro, Contra nocturnos fortis tutela timores, Pertusus setis si traiciatur a felle

MARBODEVS DE

Demonas exterret & eos agitare putatur,
Traiectum leuo decet hunc gestare lacerto.

Aethiopes legimus nobis hanc mittere gemmam:

Auro micat) Ab auro nomen sortitur hæc gemma,
nam χρυσός aurum est, λίθος uero lapis, latine igitur
aureus lapis.

Philaterium) Phariseorum propriū fuisse scribit
Chrysostomus, et hoc in Euangelio significat Mat-
theus ca. 23. ut decalogū in membranulis scriberent, li-
garentq; in fronte, quo religionis intimæ speciem præbe-
rent. Eas uero membranulas Hebræorū uocabulo dici
philateria, idem Chrysostomus prodit. At hoc loco con-
seruatorium significare uidetur, quod aliquando magi
seu prestigiatores contra nociuas res offerunt, iuxta
hoc quod in decretis Gregorij iunioris dicitur, Ariolo-
rum & excantatorum philateria sunt. Et quod in con-
silio Laodicensi legitur philateria facere. Lege Ludo-
Cælij antiquitates lib. 3. cap. 9.

Leuo lacerto) Si quis hunc portet leuo brachio spi-
ritualia cōfortat, propter q; tritus Asthmaticis, id est q;
anhelitus habent offensionē, datur is lapis, qui per hūc
uigori restituuntur. Author Albertus.

Dicit præterea Tethel philosophus Iudæorū in lib.
de sculpturis lapidum, q; quando inuenitur in Chryso-
lito scœmina habens in una manu auem & in altera pi-
scem, ualet ad negotiandum. Pellit enim stultitiam &
inducit

inducit solertiam, ut habetur in lib. de natura rerum.

Aethiopes) Huius generis aethiopicū præcellit Indicus. Deterrimus autē est arabicus, quoniā turbidi coloris est & fulgoris interpolati nubilo macularum. Plini. Inuenitur hæc gēma et in Germania in iugis Misniacis & locis sibi uicinis, sed facile frangibilis, splendore ad cā dorem declinans. Hæc vulgo Cetrinū uocant. Vincent.

CHRYSOPRASVS. Cap. XII.

De Chrysopraso Plin. lib. 37. cap. 8. & 11. Solin. ca. 65. Alber. lib. 2. tract. 2. cap. 3. Barpith. Angli. de prop. rerum lib. 16. Isidorus lib. 16.

ET Chrysopraso lapidem domus Indica mittit. Hic porri succum referens mixtumq; colorem Aureolis guttis quasi purpura tincta renitet. Quas habeat uires potui cognoscere nondum, Sed tamen esse reor, nec est phas omnia nosse.

Chrysopraso colore porri succū referens, auxi inter *Glosse* ueniētib; guttis, unde si rōem ethymi ppedas, nomē h3.

Porri succū) Porri duo sunt genera, sectiuum & capitātū, sed unius coloris. Capitati succum lactiferū esse ostendit Plin. lib. 19. ca. 6. Qui scribit Melam equestris ordinis, rerū ex procuratione à Tiberio Cæsare accersitum in summa desperatione succo porri ad triū denariorum argenteorū pondus hausto, confestim sine cruciatu animam exhalasse.

MARBODEVS DE

Esse reor) Hoc est reor esse in hoc lapide quid uirū,
 Sed ut quid de uirtute huius gemmæ experimenti ha-
 bess, subiunxi hæc ex doctorum pœnu. Dioscori. in-
 quit, Eius uirtus clarificat uisum, auri suum peliit, &
 in omnibus bonis perseuerantiam subministrat, & ut
 est rarissimus, ita quoq; charissimus. Plinius uero solus
 omnium pretiosorū limam sentit, cæteri enim aut saxo
 aut cote poliuntur, et aliquando usu atteritur. Et Euax
 ad omnes cordi passionem efficacem asserit.

CHRYSOPASIVS. Cap. XIII.

De Chrysopasio Plini. lib. 37. cap. 10. sed ab eono-
 minatur Chrysolampis, Solin. ca. 42. Alber. li. 2. cap. 3.
 Chrysopagion uocat: quidam Chrysotopsin. Siluaticus
 Pandecta. capi. 403.

A Ethiopum tellus lapidem Chrysopasion ædit,
 Quem tenebræ produnt, occultat tempora lucis,
 Noctibus igne micans, uanescit luce diurna,
 Absq; nitore iacens auri pallore sepultus.
 Hic quoq; naturæ mutatus cernitur ordo,
 Nam quem lux celat solito lux more reuelat.

Glossa. Nocte igneus est Chrysopasius, die aureus, unde
 suum nomen habet, Isidorus.

Absq; nitore iacens) In die enim euanescens & ful-
 gorem amittens, quasi aurū expalescit, Albertus.

Hic mutatus ordo) Nam fit in ipso secundū diuersi-
 tatē luminis et tenebrarū reciprocatio coloris nō deter-
 minati,

minati, uelut in quercu putrefacta et noctiluca, de quibus
 rōnem affert pfectā & ueram Alber. in lib. de anima,

CHELIDONIVS. Cap. XIII.

Hæc gemma Plinio Chelidonia dicitur lib. 37. ca. 10.
 Albertus autem habet Chelidonium lib. 2. Tractatu. 2.
 capi. 3. Diosco. in proprio Capit. Vincentius in specu.
 natu. lib. 9. cap. 53.

AT Chelidonium lapis est quem gignit hirundo,
 Ventre gerēs pretiū quo digna sit ipsa necari,
 Nec de fulgentum numero lapis esse putatur,
 Paruus & informis, sed nulli uiribus impar.
 Præclaros quosdam lapides premit utilitate.
 Huius sunt binæ species geminiq; colores,
 Nam niger & rufus cæso de ventre feruntur,
 Cedit gestato lunatica passio Ruso,
 Curat & insanos & languores diuturnos,
 Facundos facit & gratos, multisq; placentes.
 Ex lino factō decet hunc inuoluere panno,
 Et sic in chela clausum portare sinistra.
 At niger in panno pacto gestatus eodem,
 Ad finem dignum suscepta negotia ducit,
 Obsistitq; minis, & regum mitigat iras.
 In panno croceo lini subtegmine textō,
 Ipse lapis positus febres extinguere fertur,
 Et simul humores compescere quosq; furores.

Chelidon est hirūdo, inde chelidonium lapis. i. hirun. Glessa.

MARBO DEVS DE

dinarius, & chelidonia id est hirundinis herba, quæ licet
 teris quibusdam omiſſis & muratis, ſcheltraut dicitur,
 cum potius ſchwalmltraut dici deberet. Nam hac herba
 hirundines oculis pullorum in nido reſtituunt uifum
 etiam erutis, teſte Plin. lib. 25. cap. 8.

Digna necari) Etiam ſi in hac lapidis præda uenari
 non poſſit, eſt tamen digna ob totius corporis utilitatem
 necari. Nam cum quis præ dolore gutturis, quem ſqui
 nantiam uocant, quidam anginam, loqui nõ poteſt, acci
 piat puluerem hirundinis peruſtæ melle temperatũ, cura
 abit morbum. Dioſcor. teſtante & Auicenna, quorũ
 ſententiæ accedit Aeſculapius.

Paruus & informis) Habes hic lapides non æſti
 mandos nitore & magnitudine. Nam ſæpe q̄ illis eſt
 detractũ in ſplendore, equauit natura uiribus & uira
 tute. Hoc autem cõmune habent lapides cũ hominibus.
 Vnde Homerus Tydeum paruo fuiſſe corpusculo dea
 coratũ, in quo tamen uires ingentiſſimas fuiſſe teſtatur,
 quod quidem & Naſo ſcripſit in carmine obſcœno:
 Vtilior Tydeus qui ſi quid credis Homero,
 Ingenio pugna corpore paruus erat.

Cæſo de uentre) Notandũ eſt quo tempore debeat
 hirundo interfici, uidelicet menſe Auguſto, crescente lu
 na, anteq̄ pullus pulli primogenitus attingat terram.
 Inuenitur autem uel unus uel duo in iecinore ſeu ſto
 macho alitis, quemadmodũ eſt in libro de natu. rerum.

Nō tamen hic lapis om̄ibus innatus apparet, etiā si de bito tēpore fuerint captæ & rite mactatæ, sed si aliquas uideris coniunctis rostris innuētibus p̄ hoc cōcordiā, ex his lapidē nanciscilicet, Vincen. li. 17. ca. 99.

Lunatica passio) Est quam quidam Epilepsiam, quidam caducum morbū appellitant, multi Herculeum, q̄ Herculem hoc morbo laborasse confet, unde & sacer dicitur. Sed Hippocrates uir diuina scientia coitū uenereum censuit partem teterrimi morbi quem comitiale dicunt, unde passionem illam dictam innuit paruū morbum comitiale, testis Macrobius lib. 2. cap. 7. Satur.

Inuoluere panno) Vim suam etiam seruat illæsam in corio uituli aut cerui, qui nondum coierit, sub chela sinistra, id est brachio seruatus, dicit Albert.

In chela sinistra) Hic dura translatione usum esse Poetam notabis, quia chelæ scorpionū aut cancrorum propriedicuntur brachia, Vnde extat hoc Vergilianū: Qua locus erigonem inter chelasq; sequentes.

In panno cro.) Durat item hic suæ uirtutis potens in herbam sui nominis clausus, author est Albert.

Cui lapis non est, morbi comitalis remedium accipiat fel testudinis et naribus illinat, oppressus statim erigitur, quod Plinius scribit.

CORNEOLVS. Caput. XV.

De Corneolo Albert. li. 2. cap. 3. ubi scribitur Corneus, Serapio aggregatio. cap. 400. Anglicus lib. 16.

MARBODEVS DE

Sed neq; Corneolos lapides memorare pigebit,
 Qui licet obscurum uideantur habere ruborem,
 Non spernanda tamē huic creditur insita uirtus.
 Nam lapis hic digito colloūe gerentis adherens
 In disceptando surgentes mitigat iras.
 Quiq; lauaturæ carnis par esse uidetur,
 Sanguinis ex membro sistit quemcunq; fluorem,
 Præcipue talem patitur si foemina fluxum.

Glossa. Corneolus) Reperitur hic lapis apud flumiū sui nominis, ut Vincent. ait. Dicit tamen Serapio apud Rhenum flumen. Horū multitudinem filij Israel in deserto sculpsisse dicuntur, quorū sculptura tam subtilis acuminis cōprobat, ut nullus huiusmodi opis imitationē fuerit ausus deinceps aggredi, sic est in lib. de natu. rerū.

Habens quis liuidos dentes Corneolos terat, & cum puluere fricet dentes, albescunt & omēs abiguntur fordes, Sic in Pandectis inuenies. Vnde gemmam hanc nō minus uere q̄ eleganter dixeris dentifriciū, Quia omne medicamen, ad dentes potissimū dealbandos, dentifriciū uocatur, inquit Galenus in Pharmaceutria. Quod fit ē pumice, cinere cornu ceruini, & sale armoniaco, sed nobilius ex margaritis in pollinē redactis, ut idē testatur.

CALCOPHONOS. CAP. XVI.

De Calcophono Plinius li. 37. cap. 10. Solinus cap. 10. Albert, lib. 2. Tract. 2. cap. 3. ubi perperam scribitur
 Calcafa

Calcanos. Habet Siluat. Pandect. Calefarios ca. 399.

Calcophonos pulsata refert tinnitibus æra,
 Quasi tractetur reuerenter corpore casto,
 Vocis dulce melos aiunt conferre gerenti,
 Et ne raucescant liquidas defendere fauces.

Hic etiam nigrum perhibetur habere colorem.

Calcophonos) Quia tinnitum habet æris tale no- Glossa.
 men accipit. Nam χαλκόφωνος, latine habens uo-
 cem fortem interpretari potest.

CHRYSOLECTROS. Cap. XVII.

De Chrysolectro Plinius lib. 37. cap. 3. Aristot. in
 lapidario suo. Vincentius lib. 9. cap. 59.

ESSe Chrysolectros similis describitur auro,
 Cuius ad electrum color inclinare uidetur,
 Hic matutinis uisu iucundior auris,

Dissimilem speciem post aspicientibus offert,
 Cuius materies rapidissima dicitur ignis,
 Nam cito uicino correptus flagrat ab igne.

Chrysolectros dictus quasi aurei coloris, est enim Glossa.
 colore Electri, quod uocatur eò quia solis radios auro cla-
 rius luceat et argento, testis Isido. Namque ἠλέκτωρ, ο-
 ρος, sol per epitheton dicitur, quia homines ἀλέκ-
 τρος, id est sine lecto faciat, hoc est à somno excitet,
 uulgo geler augstein. Id olim Germani uocabant genti-
 lit er glesum, quia instar uitri pelluceret, Germani enim ui-
 trum Glasß appellat, testis est Corne. Tacitus.

MARBODEVS DE

Rapidissima materies ualidissimū enim elementum omnia conuertens in sui naturam est ignis, unde futura est uniuersi resolutio per huius conflagrationem.

Hic lapis collo alligatus medetur febribus: Tritus cū melle rosaceo, aurium uitijs. Et si cum melle attico conteratur, oculorū quoq; obscuritatibus. Stomachi postremo doloribus, uel per se farina eius sumpta, uel cum mastice ex aqua pota nimium conducit, Hæc Plinius.

CHALAZIAS. Cap. XVII.

De Chalazia Plinius lib. 37. cap. 11. Solinus. 50. Albertus lib. 2. cap. 7. sed male ibidem Gelosia legitur.

Est quæ candorem fert grandinis atq; figuram, Et tribus omnimodis inuicta Chalazia gemma, Cuius naturæ uis tanta probatur, ut omni Tempore frigida sit, nulloq; caleſcat ab igne.

Glossa

Caleſcat nullo tempore) Est tantæ frigiditatis, ut ab igne uix uel nunq; caleſcieri poſſit. Causa autē est nimia pororū conſtrictio, q̄ ignē ingredi nō permittit, Alber.

Hunc lapidem iram & luxuriam, & cæteras hmōi calidas paſſiones & deſideria mitigare, Alber. ſcribit.

CHELONITES. Cap. XIX.

De Chelonite Plin. 37. cap. 10. Albert. lib. 2. cap. 3. ſed male ſcriptum eſt Celontes. Vincen. lib 9. cap. 54. ſiluaticus Pandecta cap. 402.

Indica teſtudo lapidem mittit Cheloniten, Gratum purpureo uarioq; colore nitentem,

Quem

Quem si sub lingua loto quis gesserit ore,
 Posse (magi credunt) hunc diuinare futura,
 Orto mane die sextam duntaxat ad horam,
 Tempore quo lunæ succrescens cernitur orbis.
 Sed luna prima lapidis prædicta potestas,
 Totius fertur spatio durare diei,
 Quintæ post decimam concordant tempora primæ,
 At decrementi lunaris tempore toto
 Ante diem lapidi tantum manet illa potestas,
 Est etiam nulli lapis hic obnoxius igni.

Indica testudo) Testudines tantæ magnitudinis Indi-
 cum mare emittit, ut singularū superficies habitabiles
 casas integant, atq; inter insulas rubri maris præcipue
 his nauigent cymbis, dentes nō habent, sed dentū loco
 sunt illis rostri ad margines acuti, superna parte inferio-
 rem claudente pyxidum more, pariūt oua auum ouis
 similia ad centena numero. Educant foetus annuo spatio.
 Plinius libro nono, capite decimo.

Glossa

Chelonites est testudo, ut autem in Gallo est Alec-
 toria, sic Chelonites in testudine. Plin. tamen ait, Chelonia
 sit oculus indicæ testudines, sic enī uocat hanc gemmā.

Magi credūt) Quos Aegyptij prophetas, eos La-
 tini sapientes, Persi magos, Græci philosophos, Indi
 gymnosophistas, Assyrij Chaldaeos dicunt, author est

Prima luna) Id est luna silente cum (Strabo.
 minime lucet, Vel quum est lunæ coitus, quem quidam

MARBODEV S DE

Interluniū uel nouiluniū, qdā Neomenias dici uolūt, so-
der mon new ist, qñ luna cōuenit cū sole, & est in orbē
circumacta. Quintæ post) Et decima quinta dies cō-
cordat primæ nouilunij

CORALLIVM. CAP. XX.

De Corallio Plinius lib. 36. cap. 19. & lib. 32. ca. 2.
Solin. ca. 8. Diodo. li. 5. ca. 129. Albert. lib. 2. ca. 3. Aui-
cenna canone. 1. Hanc gemmā elegāter describit Naso
4. Transfor. Et Isido. in cap. de rubeis gemmis. Bar.
Angli. lib. 16. Diosco. in proprio cap.

COrallus lapis est dum uiuit in æquore uimen,
Retibus auulsus uel casus acumine ferri,
Aëre contacto fit durior & lapidescit,
Quiq; color uiridis fuerat modo, puniceus fit,
Et uelut arbusi ramusculus esse uidetur,
Circa semipedem uix longior inueniendus,
Ex quo finguntur gestamina commoda multis,
Quippe salutaris gestantibus ipse probatur.
Illius (ut dixit Zoroastes) mira potestas,
Et sicut scribit Metrodorus maximus autor,
Fulmina, Typhonas, tempestatesq; repellit
A' rate, uel tecto, uel agro quocunq; geratur,
Aut in uinetis aspersus & inter oliuas,
Aut à ruricolis cum semine iactus in agros,
Grandinis auertit calamis contraria tela,
Multiplicans fructus ut fertilitate redundant,

Vmbra

Vmbraſ demonicas ac Theſſala monſtra repellit,
Introitus præſtat faciles, finesq; ſecundos,
Collo ſuſpenſus pellit de uentre dolorem.

Corallus nos dicimus, ueteres corallium; quidam Gloſſ.
Pyriten uocant, quoniam ſit plurimus ignis illi, ſed eſt
alius etiam nū Pyrites ſimilitudie aris, nonnulli λιδος
δ'εὐτροπ. i. lapidē arboreū appellitant, & prima illius
anceps habetur ſyllaba.

Zoroaſtes) Hic dicitur eodem die riſiſſe quo natus
eſt, eidēq; cerebrū palpitaſſe ut impositā repelleret ma-
nū futuræ præſagio ſciētiae Pli. teſte li. 7. ca. 16. Ab hoc
ut inter auctores cōuenit, reperta eſt magica ars, quod
idem ſcribit li. 30. ca. 1. De qua ſcripſit uiginti ducentū
milia uerſuū, quos Ninus Aſſyriorū rex cremari fecit.

Metrodorus) L. Paulus de uictō Perſeo petijt ab A-
thenienſibus ut q̄ probatiſſimū philoſophū mitterēt ſibi
ad erudiēdos liberos, Itemq; pictorem ad triumphū ex-
colendū. Athenieſes Metrodorū elegerūt profeſſi eūdē
in utroq; deſiderio præſtantiſſimū Plin. lib. 35. ca. 11.

Thyphonas) Thyphonas uocamus fumigantes glo-
bos & figuras nubiū ſine igne, ſcribit Plin. lib. 2. c. 48.

Theſſala monſtra) Id eſt incantatiōes, quarū propter
herbas Medæe Theſſalia abundāt, ut Apulcius indicat.
Nam cum illuc fuger et, per aerem uecta Medæa, ut eſt
apud Ouidium Transformatio. Sexto libro, ſcrinio-
lum ueneficijs, ac magicis herbis plenum deiecit, eæque
ſparſæ

MARBODEVS DE

sparsæ suppullularunt. Quin & Plinius docet, magiã ad Thessalos usq; propagatam, diu ab ea gente cognomen obtinuisse, adeo ut Menander quoq; literarũ subtilitatibus peritus, Tessalam cognominarit fabulam, complexam ambages foeminarũ detrahentiũ lunam, ut Hyphisile Ouidiana de Medea; Illa reluctantẽ cursu deducere lunam Nititur, et tenebris abdere solis equos. Vide Eras. in prouerb. Thessala mulier. Veneficia Properatius uocat toxica Thessalie.

Si iteratur & impleantur ex lapidis puluere concauitates infirmorũ dentium eradicat eos. Et est summus in confortatione ginguarum uentrisq; cura, unde pueris adponitur gestamẽ, si Auicennæ credimus in. 10. can.

CALCEDONIVS. Cap. XXI.

Albertus lib. 2. cap. 3. Isido. lib. 16. Barpth. Anglic. de propriet. rerũ lib. 16. Math. Siluat. cap. 398.

Calcedon lapis est hebeti pallore refulgens
Inter Hiacinthum medioximus atq; Berillum,
Qui si pertusus digito colloue feratur,
Is qui portat cum perhibetur uincere causas,
Hæc species lapidis tantum tricolor reperitur.

Glossa.

Qui si pertusus) Calefactus paleam attrahit, & ualet contra illusiones demonum, & uirtutes conseruat corporis, agitatiões phantasticas ex Melancolia exortas pellit, Albertus author est.

Inter

Inter Hiacinthum) Quid & cuius coloris Berillus sit, habes in litera C, quid Hiacinthus, in H require.

Tricolor species) Calcedonij primus color est Saphirinus, secundus fuscus & pallidus modicum albescens, tertius pmixtus rubeo, sic habetur in lib. de natu. rerū.

Reperitur apud Nasomones in Aphrica, & inter Basileam & Argentinam, autor Isidorus.

CERAVNEVS. CAP. XXII.

De Ceraunea Plinius lib. 37. cap. 9. Albert. lib. 2. cap. 3. ubi perperam scriptum est Ceraurus. Anglicus Ceranius scripsit li. 16. Coravius habet Siluat. ca. 404.

Ventorum rabie cum turbidus aestuat aer,
 Cū tonat horrendū, cum fulminat igneus aether
 Nubibus illisis cœlo cadit iste lapillus,
 Cuius apud Græcos extat de fulmine nomen.
 Illis quippe locis quos constat fulmine tactos
 Iste lapis tantum reperiri posse putatur.
 Vnde Cerauneos est Græco nomine dictus.
 Nam quod nos fulmen Græci dixêre Ceraunum.
 Qui caste gerit hunc à fulmine non ferietur,
 Sed neq; nauigio per flumina uel mare uectus
 Turbine mergetur, nec fulmine percutietur.
 Ad causas etiam uincendaq; prælia prodest,
 Et dulces somnos & dulcia somnia præstat.
 Huic binæ dantur species, totidemq; colores.
 Cristallo similem Germania mittere fertur,

MARBODEVS DE

Ceruleo tantum infectum rutiloq; colore,
Mittit & hispanus similem fulgore Piropi.

Glossa

Nubibus illis) Si in nube luatur flatus aut uapor tonitrua eduntur: si erumpat ardēs, fulmina: si longiore tractu nitatur, fulgetra, ijs dicitur nubes, illis per rumpitur, Pli. autor est. 2. lib. Et tūc demū cadit ille lapillus.

Turbidus & horrendum) Loco ad uerbiorum posuit nomina, & hoc poetice.

Cuius apud Græcos) Non alibi q̄ in loco fulminis ictui proximo inuenitur Ceraunius. Græca enī lingua κεραυνοσ fulmen dicitur.

Ignæus æther) Ignæus æther latinū ætheros est epithetō, sed græci dicunt ἔμπερος, q̄ sonat etiā ignitus.

A' fulmine non ferietur) Et eius sortis est Laurus, si Pli. credius li. 2. ca. 55. arbor Appollini, q̄ est fulminifer sacra, unde eleganter Lippius Poeta suæ ætatis primus: Missa triumphalem non tangunt fulmina laurum,

Cingant belligeri tempora leta duces.

Nec domus) Quia finis & mediū conueniunt carminis, leoninū dicitur. Si cui aurium sit iudicium, facile notat sonum, non lepidū admodum auditu.

Germania) Plinius habet Carmania lib. 37. cap. 9. quæ est regio orientalis prope Indiam & mare rubrū. Eius meminit Strabo lib. 3.

Ceruleo) Ceruleo id est cæsius, quasi cœluleo: nam cœruleū mare dicitur à cœli colore, quē græci nomināt

γλαυα

γλαυκός à noctua, cui talis est color, ait Sipontinus.
Pyropo) rubenti, ut splendescit qualitas ignis.

Rutiloq; colore) Si in die ceciderit habet fulgorem
sydereum, æste Isidoro.

Sotacus tradit apud Plini. lib. 37. ca. 9. Cerauncas
aliquot esse securibus similes, & his liceat urbes expug-
nare & classes, easq; Betulos uocari. Aliquot item ro-
tundas Cerauneas nominatas, quibus nulla uirtus ad-
scribitur. Isidorus tamen eiusdem operationis utramq;
gemmam participem testatur.

CRISTALLVS. CAP. XXIII.

De Cristallo Plinius lib. 37. cap. 2. Solinus cap. 22.
Isido. lib. 16. cap. 13. Gregorius in Ezechie. cap. 1. Al-
bertus lib. 2. cap. 3. Anglicus lib. 16.

CRistallus glacies multos durata per annos;
Ut placuit doctis qui sic scripsere quibusdam
Carminis antiqui, frigus tenet atq; calorem.
Pars negat, & multis perhibent in partibus orbis
Cristallum nasci, qua non uis frigoris ulla est,
Nec glacialis hyems nunq̄ uiolasse probatur.
Sed certum cunctis, neq; stat uiolabile tanquam
Quod lapis hic soli subiectus concipit ignem,
Admoto sq; sibi solet hic accendere fingos.
Hunc etiam tritum quidam cum melle propinant
Matribus, infantes quibus assignantur alendi,
Quo potu credunt implerier ubera lacte.

Christallus

MARBODEVS DE

Cristallus glacies) Cristallus lapis est ex aqua purissima sub terra congelatus per multos (uidelicet triginta) annos, teste philosopho. Vnde græcū nomen habet κρυσταλλος, id glacies sonat.

Vt placuit doctis) Diodoro, A. Gellio ex Aristotelis libris, & Senecæ naturalium questionum lib. 3. Et Ecclesiastico cap. 43. Aquilo flauit & gelauit cristallus ab aqua, & Plinio. in. 37.

Frigus tenet atq; calorem) Absq; calore legendum censeo, dicit enim Plin. caloris impatiens est, nec aliud quam frigidum ferre potest Cristallus.

Pars negat &) Arnoldus cuius frequenter meminit Vincentius in speculo suo, homo non indoctus in libro de lapidibus, Christallum non uehementia frigoris in glaciem conuertit scribit, sed potentia terrestri indurescere instar aquæ congelatæ. Nam et hæc in regionum partibus etiam reperiatur, ubi solis ardor uehementissime æstuet, cuius opinionem nonnihil comprobat Solinus. Facile tamen crediderim ex glacie lapidem formari, præsertim cum aliquando pluuialis aqua non frigoris rigore, sed terræ in quam ceciderit proprietate, et etiã lignum in lapides transformentur. Huius signum est lapis qui Corallius dicitur, qui absq; dubio de lignis generatur & plantis. Scribit Albertus q; aliquando arbor in quam aues nidificarint cum auibus in mare aliquod iuxta ciuitatem quæ est Lubicensis, sit ui & impetu

impetu uentorum de litore deiecta, unde (fortassis propter aquæ conditionem) & arbor & aues lapidum tu-
lerint sortem. Et aliud cui fidem adhibendam censet: In
Gothia inquit fons est, quicquid huic immittitur lapide-
scit, Vnde imperator Fridericus rei incredulitate per-
cussus chirotecam anulo signatorio notatam (ut proba-
ret si quid ueri esset) immisit, quæ ex illa parte quæ fue-
rat immissa, paucis diebus lapidea cū signo est reperta.

Accendere fungos) Oculo solis subiecta fungos ac-
cendit, si frigida est; calida enī nihil operatur, dicit Plin.

Implerier ubera lacte) Si lac fluere desierit ex ca-
lida causa, ut scribit Isido. lib. 16.

Sumptus in potu ualet contra Colericā & uiscerū
passionem, si non adsit constipatio, eodem dicente.

DIADOCCHOS. CAP. XXIII.

De Diadoccho Plinius lib. 37. cap. 10. Alber. li. 2
tract. 2. cap. 4. sed male ibi scribitur diacodos. Anglic.
de proprie. rerum lib. 16. Siluat. Pandect. ca. 412.

Diadochos perquam responsa petentibus aptus
Demonis effigies uarias ostendere fertur,
Nec lapis est alius qui fortius euocet umbras.
Sed si defuncto quis forsitan applicet illum,
Protinus asseritur solitas amittere uires.
Nanq; lapis sacer est, & quæ mors sternit abhorret.
Hunc autem perhibent similem fulgore Berillo.

MARBODEVS DE

Glossa: Dæmonis effigies) Sunt quidam magicis quibusdā preculis etiam non intellectis, dæmoniacas effigies, & umbras mortuorū flectentes, ut ad singula interrogata diligenter respondeant. Magis uero impie & cum periculo, q̄ Christiane cum securitate. Tales Arnoldum de noua uilla in suam pharmaceutriam inseruisse legimus, & M. Varronem in coxendicem. At huic qui tam impias nugæ spernit, satis est diadochos.

Sed si defuncto) Tam pura tantæq; synceritatis ex propria natura est hæc gemma ut cadauerorum nequeat ferre impuritatem, scribit Albertus, quibus plerunq; inest aut malus foetor, aut exotica forma, ut uidemus indies.

Euocat umbras) Magi cadauera faciunt reuiuiscere, & ex sepulchris exire umbras, ut de Herichtho legitur apud Lucanū in. 6. li. Vnde Ouid. de Amoris: Euocat antiquos proauos, atauosq; sepulchris,

Et solidam longo carmine findit humum.

Lapis sacer) Sacratam esse hanc gemmam uitæ auguror, quæ morti est contraria, unde corruptionē mortis abominatur. Scribit tamen Albertus posse reperiri aliā rationē ex libris magorū Hermetis, Ptolomæi & Thebich, quos libros ad manus non habemus.

DIONYSIAS. CAP. XXV.

De Dionysia Vincentius lib. 9. cap. 67. Plin. li. 37. cap. 10. Isido. lib. 16. Albert. lib. 2. cap. 4.

Nigra micat rubeis Dionysia consita guttis,
 Hanc in aqua tritam uinum fragrare loquuntur,
 Et tamen ebrietas ipsius odore fugatur.
 In quo naturæ solito nihil ordine currit:
 Dum lapis è lympa uini producit odorem,
 Quamq; citare solet uinum fugat ebrietatem.

Dionysia) Dionysius Bacchus est, quasi d' idē, hoc Glossa.
 est Iouis filius. Hinc dicta hæc gemma dionysia, q̄ uini
 fragrorem habeat, ut Isido. lib. 16.

Fragrare) Id est odorem spirare, quia specie fracta
 odor redditur maior.

Odore fugatur) Sobrio adhuc homine uetat ne ine-
 brietur sitiens. Nam odor ex hoc lapide bibendi desi-
 derium faciat. Talis ad extremos fines Indiæ est terra,
 ab oriente circa fontem Gangis, quæ ex uehementi fra-
 grore florum, herbarum & syluestrium malorum A-
 stomorum gentem absq; cibo & potu nutrit, si tamen sit
 dem quæris, legito A. Gelli. lib. 9. cap. 4. Plin. lib. 7.

Ordine naturæ) Secum dissidet natura, cum lapis
 ex aqua uinum elicit. Sed quosdã est reperire qui præ-
 ter naturæ dissidium ex uino elliciant aquam, potissimè
 cum bibant ut oculos lachrymis abortis fluentes cre-
 bro tangere cogantur, aquam à uino separantes, quam
 immiscuunt caupōnes in hospitum (ut ipsi dicunt)
 gratiam, ne cito ebrietatis sentiant foedissimam ac

MARBODEVS DE

Oceaniq; latens in littoribus reperitur,
 Aut Aquile nidis, aut Persarum regione,
 Quem gemini Pollux Castorq; tulisse leguntur.

Glossa Ethites à colore Aquilæ candicante cauda, iuxta
 Plin. lib. 37. cap. 11. Nam ἔτοσ aquila sonat, unde à
 quibusdā, teste Alber, & Aquileus dicitur, aliqui dixere
 Gagatem, ut asserit Plinius lib. 10. cap. 3.

Iouis ales) E' uolucris sola aquila fulmen non sen-
 tit, unde armigeram Iouis consuetudo iudicauit, & sic
 Iouis alitem, cuius rei testimonio est Plin. lib. 2. cap. 55.
 & lib. 3. cap. 10. & cap. 5. Possum quoq; Luciani poe-
 ticum huc applicare, q' sub forma aquilæ Iouem ab Ida
 Ganimedem rapuisse scribit, unde (quia ipse in aquilā
 pater deorum atq; hominum sese formauit) facile credi-
 derim, hanc uolucrum Ioui in delitijs & sacram fuisse.

Auerrere casus) Albertus dubitare uidetur cur hanc
 gemmam in nido habeant aquilæ. Hic autem habes ra-
 tionem spectatam utcumq; , præsertim cum tantæ uir-
 tutis sit habilis Ethites. Non tamen latet nos alios alia
 adducere, ut quendam apud Albertum, q' habeant hūc
 ad mitigandum calorem ouorum aut corporis aquilæ,
 ne oua nimis calefiant. Aliū q' conferat ad formatiōem
 & ad futurum habitum pullorum. Sed nostri instituti
 nō est, cuiusq; rei singulorum autorū ostendere causas.

Abortiuum) Abortus causas plurimas in. 7. libro
 cap. 7.

cap. 7. Plinius enumerat, mulieribus obseruandas, quarum una est, inquit, à lucernarum odor extinctu.

More pręgnantis) Est lapis iste pręgnans intus, cum quatiās alio uelut in utero sonante, Plin. autore.

Leuo lacerto) Et cruribus alligatus pręgnantis maturat partum, scribit Isidorus.

Ethitis quatuor genera Plinius lib. 37. cap. 21. inueniri ait, Marem & foeminam. Vnum nanq; Ethien in Affrica nascentem pusillum & mollem, intra se ac ueluti in aluo habentem argillam suauem, candidam, ipsum fricabilem, quem foeminei sexus putant. Marem uero, qui in Arabia nascitur, durum, galle similem aut subrutilum, in aluo habentem durum lapidem.

Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Affrica nascentibus similis, amplior tamen ac dilatatus, ceteris enim globosa facies, habet in aluo harenam iocundam & lapillos, ipse tamen mollis ut etiam digitis fricetur. Quarti generis Raphiusius appellatur, nascens iuxta Leucadem in Rhaphiusa, qui locus est dextra nauigantibus ex hac ad Leucadem. His eleuauit fidem Plin. testimonio lib. 36. cap. 21.

ENHIDROS. Caput. XXVIII.

De Enhyd. Pli. li. 37. cap. 11. Solin. cap. 50. Albert. li. 2. tract. 2. c. 5. Et yndros habet, Isido. uero Enydros.

Perpetuis fluctus lachrymis distillat Enhydros, qui uelut è pleni fontis scaturigine manant.

D + Cuius

MARBO DEVS DE

Cuius nature graue sit deprehendere causam,
 Nam si decurrit lapidis substantia, quare
 Non minor efficitur, uel non omnino liquefcit?
 Sin res exterior descendat ad interiora,
 Ut semper resfluat, cur se non impedit ipsum?
 Scilicet ingrediens contrarius egredienti.

Enhidros lapis est ab aqua uocatus, quasi aqueus,
 semper est rotunditatis absolutæ, in candore leuis, sed
 ad motum fluctuat intus in ea, ueluti in ouis liquor, sic
 Plinius habet lib. 37. cap. 11. magnitudinis est auellane

Graue sit deprehen.) Quod ingrediens (nucis
 non repellat egredientem, qui fiat durum est fingere,
 nisi ex hoc quod Albertus effinxit: Ex substantia pro-
 fecto, inquit, huius lapidis nõ ueniunt guttæ, sed ex ni-
 mia frigiditate qua tenetur, quæ aerem propinquum et
 setangentem in aquam mutat. Hanc quidem rationem
 teste Siluatico, Albertus ex Euace sibi adscripsit.

Quod tamen multũ emolumentum aut gratiæ hæc gem-
 ma conferat, nondum reperi. At guttæ inquit Albertus
 fabricitantibus sunt remedio.

GAGATES. Cap. XXIX.

De Gagate Plinius lib. 36. cap. 19. Solinus cap. 34.
 Galenus lib. 9. cap. 8. Auicenna lib. 2. Albert. lib. 2.
 cap. 7. Vincen. lib 9. cap. 23.

Nascitur in Licia lapis et propè gemma gagates,
 Sed genus eximium fœcunda Britannia mittit.

Lucidus

Lucidus & niger est, leuis & leuissimus idem.
 Vicinas paleas trahit atritu calefactus,
 Ardet aqua lotus, restinguitur unctus oliuo,
 Prodest gestatus tumidis intercute lymphæ,
 Et dilutus aqua dentes firmat labefactos.
 Per suffumigium mulieri menstrua reddit,
 Accensus prodit fumi nitore caducos,
 Effugat immites simili ratione Chelydros,
 Euersos uentres iuuat & præcordia tensa,
 Inde demonibus contrarius esse putatur.
 Vincit præstigiæ, & carmina dira resoluit,
 Et solet (ut perhibent) deprehendere uirginitatem.
 Prægnans potet aquam triduo qua mersus habetur,
 Quo uexabatur partum cito libera fundit.

Gagates lapis, nomen loci & annis habet Gagis *Glossa*
 Lyciæ, quæ est minoris Asiæ regio inter Pamphiliam
 & Cariam, cuius descriptionem Plin. habet li. 5. ca. 27.

Lapis & propè gēma) Et sic Dioscorides. Est lapis
 inquit ut gēma, unde anuli fiūt, Schwartzer augstein.

Sed quia lapidis mentio facta est, unde lapis dica-
 tur ex Isidori .16. libro operæ pretium fore adiungere
 duxi: Qui lapis, dicit, q̄ pedem ledat eihymum habet.
 Sed aliud sunt Cautes, inqt, aspera nempe saxa ī mari.
 dictæ à cauendo quasi caute. Et item aliud Murices,
 nam petreæ sunt in litore similes muricis, nimis acutissi-
 mæ, et nauibus perniciosæ. ucon uero saxum, quod hu-

manæ uocis sonum captet, & uerba loquentium imitatur, eicon enim græce, latine imago dicitur. Licet hoc quidem & locorum natura eueniat, & quandoq; conuallium. Sed calculus lapillus est terræ admixtus, rotundus atq; durissimus, & omni puritate leuissimus, Dicitur nanq; q̄ sine molestia breuitatis suæ calcetur. Cui cōtrarius est scrupulus, lapillus minutus & asper, q̄ si inciderit in calceamentū nocet & molestus est, unde & animi molestiam scrupulū dicimus, hactenus Isidor.

Britannia) Id est Anglia, eius gemmæ sœcunda, insula oceani inter septentrionem & occidentem, cuius sitū describit Plin. lib. 4. ca. 16. & Strabo Geograp. li. 11.

Leuis & leuissimus) Leue quando priorem syllabā corripit, significat id quod sine pondere est, unde leuē stipulam dicimus. Et quandoq; transfertur ad animum, unde leues dicimus homines incōstantes, uileis, & nullo honore dignos, quemadmodum è contrario graues uocamus constantes, seueros, prudentes, testis est Pe-rottus. Hinc Poëta gagatem leuem dicit, qui ut Plin. ait. non multum distat à ligno, & sic natat in æquore quandoq;. Cum uero leue primam producit; significat id quod tactu asperum non est sed politum: Vt leue marmor. Sic igitur gagates leuissimus dicitur, quia planus est & leuigatus. At quemadmodū per nomina leuis & leuissimus diuersa intelligūtur significata, sic etiā diuersitati gagatis attribuēda sunt. Nā duplex, teste Isidoro

doro, situs illius lapidis est, Glaucus quē lucidū dicit & leuissimū, quia planus. Niger quem leuem, nam pumiatatus est, unde parum ponderis habere fertur.

Dicit tamen Albertus, q, & unus crocei coloris reperitur, qui perlucidus sit ut Topasion.

Tumidis intercute) qui hydropim patiuntur, hoc est morbum intercutaneum, de quo Cor. Celsus lib. 3. cap. 21. si gestauerint hunc lapidem, liberantur morbo.

Per suffumigiū) Id est suffumigationem uel suffimentum. Non multum refert etiam si legas suffimentum,

Menstrua reddit) Restringit suffocationē matricis, quā etiā strangulationē uocant latini, hoc est morbū curat cui solæ mulieres, ut in Pli. legius li. 7. cap. 15. obnoxie sunt, q nascitur qñ mulier menstrui nō habet exitū naturalē, & frequenter cadit & nihil sentit. De menstruis Aristot. lib. 7. cap. 2. At lapidē bene tritū ponas sup carbones ardentis, ut fumigationes mulier bene tecta ad se admittat, sic purgabitur inquit Dioscorides sine damno & dolore.

Accensus prodit) Deprehendit fonticum merbum suffitus gagatis, ita Plini. lib. 36. cap. 19. Dioscorides autem in aceto sumptus, Epilenticos inquit erigit.

Chelydrus serpens est, fumum emittens qua serpit, ut Perotto placet, sed intelligi serpentes genere non determinato, uult Poëta.

Simili ratione) quæ est per fumū. Et sic cornibus
ceruinis

M A R B O D E V S D E

ceruinis accensis utrislibet, odore serpentes fugantur, & comitiales morbi deprehenduntur: huius rei testis est Plin. lib. 8. cap. 32. Vnde ornitrophij admonet M. Varro. li. 3. de re rust. cornu ceruinū sed ustū adbiberi.

Euersos uentres) Stomachi nomine Plinius lib. 11. ca. 37. postremam gulæ partem accipit. Huic dicit mox adnectatur uenter, qui aliquando subuertitur, ita, ut immissum cibum amplius capere non possit. Passiōē hanc uentris aut stomachi subuersionem Albertus uocat. Ni uelimus intelligere uentres quos Coelius lib. 3. cordi ex medicorū pœnu attribuit, qui tamen nō subuertuntur.

Præcordia tensa) Diaphragma dicitur membrana illa quæ cor ab intestinis diuidit instar rhetis, à Latinis præcordiū, quasi ante cor positum, sic Cor. Celsus li. 4. Auicenna autem Gagates ait, qui est genus electri uel succini proprietatē habet confortandi cor & letificandi. Vnde p præcordia, q cor ipsum intelligat auguror.

Dæmonibus esse contrarius) Plotinus philosophus scribit animas hominū dæmones esse, & ex hominibus fieri lares si bene meriti sint: Lemures siue laruas, si male. Manes autem dici, si incertum sit bene an male meriti fuerint. Laruas quippe esse noxios dæmones, ex hominibus factos. Hos Græci cacodæmonas uocant. Lares aut Eudæmonas, hoc est beatos, hæc ex August. de ciuita. Dei lib. 9. At Cacodæmonas & Eudæmonas interpretari licet, inquit A. Faber Ferrariensis, Geniū malum

malum et bonum, ad priscorum opinionem, qui singulis binos genios attribuerunt, quorum alter perniciens moliretur, alter iuuare studeat, cuius sententiæ fuit Empedocles, citante Plutarcho in libello de animi tranquillitati. Quo pertinet illud Bruti, quod in eius uita memorat idem Plutarchus. Nam Bruto cum dies ille fatalis immineret, & in Asia nocte sermè intempesta ex more uigilaret in tabernaculo, lucerna iam emoriens, uidere uisus est personã quandã tragicam, & humana specie maiorem. Atq; ille protinus ut erat animo interrito percõtatus est, quis nam esset, aut hominũ aut deorum. Cui illa cum murmure: Tuus sum Brute genius malus, Philippis me uidebis. Eadem itaq; imago rursus apparuit confligenti Philippis, quæ quidem illi pugna postrema fuit.

At hoc loco per demones aliud intellige, uidelicet phantasmata melancolica, quibus est remedium gaggates, quæq; demones uocantur ab Euace, q̄ est Pandætarum. 430. capite.

Vincit præstigas) Magicas præstigas uincit, per quas, ut Seneca scribit, messes in agros præstigatores inferre possunt. Vnde in duodecim tabulis cautum erat dicit Merula, ne quis alienam segetem pelliceret: Ad hoc Verg. Atq; satas aliò uidi traducere messes. Consimilia sunt apud Ouid. de remed. amoris.

Dira carmi, id est incantatiões. Oui. in Amoris:

MARBODEVS DE

Euocat antiquos proauos, at auosq; sepulchris,
Et solidam longo carmine findit humum.

Ad hoc Verg.

Carmina uel caelo possunt deducere lunam.

Tibullus.

Cantus & è caelo deducere lumina tentat.

Deprendere uirg.) Si huius lapidis mulieri detur
limatura, quae sentit carnis maculam mingit: si autem
incorrupta est, tenet urinam, dicente Albert. li. 2. ca. 7.

Etiam si conteratur in puluerem cui accedat cere
commixtio ut faciat emplastrum, illud depellit strumas
in collo, nam libet credere Dioscoridi lib. 1.

GAGATROMEVS. CAP. XXX.

De hoc lapide Albert. lib. 2. Tracta. 2. cap. 7. Sed
Gagatronica habet Siluaticus Pandecta. cap. 424.

AST diuersicolor quem dicunt Gagatromeum
Pelli capreoli similis lapis esse refertur:
Quem qui portarit dux pugnaturus in hostem.
Hostem depulsum terraq; mariq; fugabit.
Illius Alchites ope multa pericula uicit,
Succubuit quoties lapidem non sustulit illum.

Glossa. Dicit Auicenna, q; uictores reddat se gestantes, &
hoc expertum sit in Alchite principe quodam, qui cū
secū habuerit hunc lapidem uicerit domi forisq; quan-
do uero caruerit, hostibus succubuisse compertum sit.

Pellu

LAPIDIBVS PRETIOSIS. 92

Pelli capreoli) Capræ syluestres sunt, unde capreo-
li dicti. Verg. Capreoli sparsis etiam nūc pellibus albo.

Pugnaturus in hostem) Hostem depulsum &c.) Fi-
guram orationis nota Anadiplosim, id est reduplica-
tionem, quæ summus carminis est ornatus, si non cre-
bro intercurrat. De hac Cicero ad Heren. 4. lib.

GALACTITES. Cap. XXXI.

De Galacti. Plinius lib. 37. cap. 10. Solinus cap. 12.
Auicenna lib. 2. cap. 407. cui lapis hic lacteus dicitur,
Marbodeo cineri similis. Siluaticus autem ex uno la-
pide Galactite, qui lacteus à quibusdam, à quibusdam
cinerius dicitur, duos fecit, fortassis nō admodum de in-
dustria. Albertus lib. 2. cap. 7. Galaricidem uel Ga-
laractiden nominat. Aristoteles. in lapidario suo etiam
de hoc quedam.

HVnc lapidem cineri similem Galactita, dicunt
Quem mulsæ tritum lac multiplicare bibenti,
Si tamē ante cibos fuerit post balnea sumptus,
Aut ouis ex grauidæ lanæ traducere filum
Pertusolapidi decet & circumdare collo,
Sic se portantis fœcundat ubera lacte.
Dat facilem partum simili ratione ligatus
Ad femur illius quæ parturiendo laborat.
At si mundato circumspargatur ouili,
Cum sale mixtus aquæ solis redeuntis in ortum,

Lacte

MARBODEVS DE

Lacte replentur oues, scabiesq; fugatur ab illis.
 Præterea tantis ueteres hunc laudibus ornant,
 Ut bona cuncta putent solum præstare gerenti,
 Quæ simul à reliquis cuncta uirtute darentur.
 Sed turbat mentem si clausus in ore lique scat.
 Hunc mittit Nilus, producit & hunc Achelous,
 Lactis dat succum tritus lactisq; saporem.

Glossa

Gallactita) Est hic lapis colore & etiam sapore lactis instar, dicit Plinius. Vnde lacteus nomen habet teste Isidoro. Sed Dioscor. inquit, Lætheus dicitur, quia præcedentia mala ducit in obliuionem, unde mulierem absq; labore parturire facit, doloris uidelicet oblita præcedentis partum.

Tritum mulla) Mulla hydromel est, inquit Grapalidus, qd Plin. dicente lib. 31. ca. 6. appetentibus agris uinum datur, ueluti innocentiore potu. Hydromelis rationem quære apud Plin. lib. 14. cap. 17.

Solis redeuntis in ortum) Vesperis sol maturat in ortum, hoc est, in locum unde exierat mane.

Scabiesq; fugatur) Austrinos uentos Landinus docet scabiem inferre ouibus. At Petrus Valla Placentinus illis obesse tineas affirmat, indeq; dici tineanas oues à Plauto in Bacchidibus.

Præterea) Tali elogio hunc lapidem commendat Dioscorides, scribens, si in fascina portetur, pellat dolorem dentiũ. Et si quis secum portauerit qui principẽ
 uel alium

uel alium offensum habeat in obliuionē adducat principis uel alterius aduersantis iram, & dominum suū ex toto reddat omībus amabilem. Item Aristoteles lapis hic dicit, dum ponitur cōtra incendium, ignis extinguitur. Collo quoq; alligatus, saluam offert, autor est Pli. li. 37.

Nilus ab ultimis Aethiopiæ finibus fluit ad Septentrionem, dicit Strabo. 15. lib. Præclara quoq; est Auicennæ de hoc sententia, qui Nilum inquit, ita laudo, ut bonitatis excellentia paucis admodū comparari possit fluminibus, nam mulierū partus insigniter adiuvat: unde & huius lapidis uim quam in nixu mulierum refert uenire auguror.

Achelous) Sunt fluuij Ionium irrumpentes sinum, & in Austrum uergentes Inachus, Achelous & Euenus, Strabo lib. septimo.

HIERACITES Cap. XXXII.

De Hieracit. Plinius lib. 37. cap. 10. Albert. lib. 2. cap. 7. sed corrupte ibi legitur Gerachides. Aristot. in lapidario suo. Barpth. Angli. lib. 16.

ET Hieracitem uetus experientia laudat,
Iste colore niger superat uirtute colorem,
Quem prius abluto si quis gestauerit ore,
Dicere mox poterit quid de se cogitat alter.
Huic quoq; semper inest imperatoria uirtus,
Quo nequeat mulier quicquam prohibere petenti.
Cuius sic uirtus perhibetur posse probari:

MARBODEVS DE

Muscis expositum corpus nudato gerentis,
Lactis commixto mellisq; liquore perunctum,
Intactum cupido miraberis agmine linqui.
Si lapidem tuleris facto grege spicula figent,
Imbutamq; cutem figunt per vulnere mille.

Glossa.

Hieracites à colore accipitris nomē habet, sed maioris uirtutis est q̄ coloris, inqt Poëta: Niger etenim qui color infamis est ex opinione Pythagorica, qui aiebat, qđ esset colore candido id ad boni naturam pertinere, quod atro, mali. Habentur apud Plinium colores tres precipuitantum, lib. 21. cap. 8.

H I E N I A. Caput. XXXIII.

De Hienia Plinius lib. 37. cap. 10. Albertus lib. 2. ca. 8. sed ibi legitur Iena. Solin. ca. 39. in Pande. ca. 434.

Tollitur ex oculis lapis extollendus Hienæ,
Dicitur Hienia, quem ueteres (si credere dignū)
Fatidicum numen memorant inferre gerenti,
Quo queat imbutus prædicere quæq; futura,
Sub lingua lotus si contineatur in ore.

Glossa.

Ex oculis) Ex oculis tollitur Hienæ, uel ut aliqui dicunt ex fronte, ut Aristote.

Hiena) Hienis utranq; esse naturam, & alternis annis esse marem, alternis scœminam fieri, parere sine matre uulgus credit. Aristot. in. 6. libro cap. 32. negat. Multa mira traduntur de hac, sed maxime q, sermonem humanum

humanum inter pastorum stabula assimulare, nomenq;
alicuius addiscere fertur, quem euocatũ foras laceret.
Huius natura descripta apud Plinium, cuius prædicta
uerba sunt, lib. 8. cap. 30.

HELIOTROPIA. Cap. XXVIII.

Plinius libro. 37. capite. 10. Solinus cap. 39. Albert.
lib. 2. Tract. 2. cap. 5. ubi Eliotropia scripsit. Aristot.
in lapida. Isidorus. 16.

EX re nomen habens est Heliotropia gemma,
Quæ solis radijs in aqua subiecto Batillo
Sanguineum reddit mutato lumine solem,
Eclipsimq; nouam terris effundere cogit,
Deniq; post modicum uas ebullire uidebis,
Aspergiqu; foras subitæ scaturiginis imbrem,
Ut fit cum nimbos distillat turbidus aër,
Imbres de cœlo uocat, astringitq; serenum.
Sed quoq; gestanti dat plurima uaticinari,
Atq; futurarum quasdam prænoscere rerum.
Nosq; bonæ famæ quibus est data laudibus ornat,
Seruat & incolumes producens tempora uitæ,
Sanguinis astringit fluxum, pellitq; uenena,
Nec falli poterit lapidem qui gesserit illum.
Tot bona diuino data sunt huic munere gemmæ,
Cui tamen amplior his concessa potentia fertur,
Nam si iungatur eiusdem nominis herbæ,

MARBO DEVS DE

Carminē legitimo uerboq; sacrata potentē,
 Subtrahit humanis oculis quemcumq; gerentē.
 Hanc nunc Aethiopes, nūc Cyprus & Affrica mittit,
 Sanguinis aspersum guttis, similemq; Smaragdo.

Glossa

Quæ solis radijs) Hæc gemma in opp. in aquatlem
 uel in Batillū, hoc est in uasis aliquod genus (nam Pli-
 nius uas habet non Batillus) posita, oppletum lucida a-
 qua radios solis mutat, & ex æris repercussioe obum-
 brare uidetur radiorum solarium claritatem, & quen-
 dam inducere in aëre sanguineum colorem, ac si sol ex
 interpositione corporis lunaris ad solem eclipticas parti-
 tenebras uideatur. Et ideo quia ita uidetur solis posse mu-
 tare claritatem, Heliotropia, id est solis auersio nuncu-
 patur, Hæc Dioscorides.

Deniq; post modicum) Hic cum Aristotele loquitur
 poëta, qui Heliotropia dicit, si ponatur super aquā eua-
 porabit eam. Nam in nebulam resoluit scribit Vincen-
 tius, quæ post paululum imbrem inducit: unde subiun-
 git Marbodeus, Imbres de cœlo uocat &c.

Atq; futurarum) Propter quod templorum ponti-
 fices isto lapide utebantur, & maxime in festis Idolo-
 rum, sic Albertus. f. capi.

Diuino munere) Habetur in libro de natura rerum
 q. omnibus gemmis à Deo insita sit natiua uirtus.

Eiusdem nominis herbæ) Magorum impudentiæ, ut
 manifestissimum hoc quoq; est exemplum, q. admixta
 herba

LAPIDIB. PRETIOSIS. 35

herba eiusdem nois (aliter solsequium, wegwart) Helio tropio, quibusdam quoq; additis precationibus gerentē cōspici negent, uide Pli. li. 37. cuius hæc ferè uerba sunt.

Aethiop. Cyprus & Aff.) Sed quoniam horum populorum, insularum & regionum nomina & situs ferè omnibus sunt obuia libuit præterire hic. At quis color Smaragdo, uide literam S.

HEPHESTITES. Cap. XXXV.

De Hephc. Plinius lib. 37. cap. 10. Albert. lib. 2. ca. 1. sed Epistrites ibi legitur. Dioscorides quoq;.

NAscitur in bimari pretiosior are Corintho,
 Dictus Hephestites rutilans lapis et rubicundus:
 Qui si feruenti fuerit coniectus aheno,
 Ignibus exultans prius, illico sistitur unda,
 Frigida post modicum lapidis uirtute futura.
 Fructibus à terræ uolucres arcere locustas,
 Et nebulas steriles, & grandinis improba fertur.
 Verbera, nec turbo (quos protegit iste) nocebunt.
 Ad solem positus radios emittit ut ignem,
 Mirantes oculos præstringens luce corusca.
 Accensas idem compescit seditiones,
 Et tutum seruat dubia sub sorte gerentem.
 Pectore sed memori fixum teneamus oportet,
 Qua cor parte iacet lapides hos esse gerendos.

In bimari Corintho) In bimari Corintho ait, quo Glossa
 niam Isthmos Peloponesi promontoriū, ubi sita est, ab

MARBODEVVS DE

altero latere Ionium, ab altero Aegæum mare habet, de quo etiã Solinus ca. 7. De Corintho scribit multa Strabo lib. 8. Hic imitatur poëta Horatianum carmen Ode 7. primi libri

Bimaris uë Corinthi, Mœnia

Laudabunt alij.

Præciosior ære) Ex antiqua gloria Corinthum laudatur æs, cuius sunt tria genera teste Plinio lib. 4. ca. 2. Candidum quod nitorem q̄ proxime argenti accedit. Alterum in quo auri fuluus color conspicitur. Tertium in quo æqualis temperies omnium sit.

Dictus Hephesti.) Hoc est lapis igneus uel rutilans, nam ignem emittit ut Poëta facetur.

Sistitur unda) Causa huius rei alia esse nequit, nisi quod frigidissimus est, Quapropter in aquam bullientem proiectus, eius motum sistit: nam frigiditas suæ cõplexiõis agere incipit, si testimoniũ accipimus Alberti.

Locustæ) Locustæ à locis urendis uocitate, inquit Perottus, ob iacturam quam messibus affèrunt tactu multa urentes, De his scribit Aristot. de natu. Ani. lib. 1. cap. 17. & cap. 28.

Sub dubia sorte) Si alea fortunæ iacta fuerit, præsens & efficax hic lapis est. Nam fortunæ quæ sæpius appellatur fors, & anceps quidẽ, ut Verg. in Coriamã bico suo ostendit, multum oppugnat, & ex dubia sorte indubitatum & felicem traducit euentum, si circa bra-
chium

chium sinistrum portaueris, ait Dioscorides.

HEMATHITES. Cap. XXXVI.

De Hemathite Plin. lib. 37. ca. 10. & li. 36. cap. 20.
Solinus ca. 42. Galenus li. 9. simpliciū in. cap. Sedeneg.
Serapio aggrega. cap. 421. Albertus lib. 2. cap. 5.

S Vmpsit Hemathites græcum de sanguine nomen
Naturæ lapis humanæ seruire creatus,
Stiptica cui uirtus permulta probatur inesse.

Nam palpebrarum super illitus asperitatem,

Et uisus hebetes pulsa caligine sanat.

Eius ramentis si glarea mixta sit oui,

Succo dilutus quem punica mala remittunt

In medicinali ueluti collyria cotæ,

Vel resolutus aqua iuuat hos qui sanguinis ore

Guttas emittunt, & qui linit hulcera sanat.

Potatus stringit patitur quem foemina fluxum.

Carnes crescentes in uulnere pulueris huius

Vis premit, & uentrem retinet sine mora fluentem.

Vino dilutus ueteri bibitusq; frequenter,

Serpentis morsus, uel quod fit ab aspide uulnus

Egregie curat, resolutus aquis & inunctus.

Mixtus melle potest oculos sanare dolentes.

Vesicæ lapidem bibitus dissoluere fertur.

Hic ferrugineo rufosæ colore notatur,

Affrica mittit eum, sed Aethiopes Arabesq;.

Hemathites) Hemathites inqt Plattarius, q̄a Hema Glossa

E + sanguis

MARBODEVS DE

Sanguis, thices sistens dicitur, habet enim stringendi fluxum sanguinis uirtutem, Ein plut stein. Aliter sanguis draconis, Auicenna.

Stiptica uirtus) Est constrictiua: nam ut hoc loco poëta scribit, & Alberto testante, ualet contra fluxum uesicæ, uentris, menstruorum, et hebetes oculos ex humida causa confortat & sanat.

Punica mala) Punici mali nouem genera sunt, ex his dulcia quæ apyranæ alio nomine dicuntur, stomacho inutilia habentur, inflationes enim pariunt, dentes, ginguasq; lædunt. Quæ uero sapore maxime uimosa sunt, paruum nucleum habentia, utiliora intelliguntur, nam alium sistunt dicit Pli. cuius uerba hæc sunt li. 23. c. 16. Et horum succum Poëta intelligit, circa Carthaginem cognomen acceperunt, aliqui Granatum appellant, eodem dicente lib. 13. cap. 19.

Collyria) medicamenta oculorū collyria appellant. Cornelius aut Celsus tam oculorum quàm fistularum collyria uocat, ut apparet in .5. libro suæ medicinæ.

Aspidis uulnus) Aspis ut apud Isidorū inuenies lib. 12. capite. 4. anguis est morsu uenenato perniciosissimus. Eius diuersæ sunt species dicit, ut est Ipnalis qui somno necat, quem Cleopatra sibi apposuit, ut morti sic quasi somno satisfaceret, ut est seps, & Emorrois & c. Cum sentit incantatorem Aspis qui eam carminibus euocet de cauerna unam aurem in terram premit, alterā cauda obtu-

da obturat, & sic magicas uoces obaudiens non exit, de his & Plinius lib. 8. cap. 23.

Vesicæ lapid.) Qui est durior & maior ualde declinans ad albedinem, cū lapis renum sit leuior & minor, declinans in albedinem, sic Auicenna.

Affrica mittit) Hemathitis genera quinq; , præter Magnetem tradit Sotacus apud Plinium. Ex his principatum Aethiopico dat oculorum medicamentis utilissimo. Alterum uocari dicit Androdamanta colore nigro, pondere et duritia insignē, & inde nomē traxisse, præcipueq; in Affrica repertum. Ad se aut argentum, aut æs ac ferrum trahere, sanguineum colorem reddere, & ad iecinoris uitia præcipui remedij. Tertium genus Arabici facit, duritia simili, uix reddentis succum ad cotem aquariam, aliquando croco similem. Quarti generis Elathiten uocari dicit, quamdiu crudus sit, conctum uero militē, utilem ambustis. Quinti generis schistos hæmorrhoidas reprimit, In totū autem Hemathitas omnes tritos in oleo trium drachmarū pondere, à ieiuniis sumendos ad uitia sanguinis. Hæc ex lib. 36. ca. 20.

HEXECONTHALITHOS.

CAPVT. XXXVII.

De Hexecon. Solinus cap. 43. Plinius lib. 37. ca. 10. Albertus lib. 2. cap. 5. Apud Anglicum Excolisceros scriptum, sed perperam.

MARBODEVS DE

HExeconthalithos lapis ex re nomen adeptus,
 Qui sexaginta modico gerit orbe colores,
 Corporis exigui numero dispendia supplens,
 Dum tot gemmarum fert gemmula sola decorem.
 In Lybia lapis hic reperitur apud Trogloditas.

Glossa Hexecontha, id est sexaginta, unde sibi hoc no-
 men adoptauit, scribit Plinius. 37.

Trogloditarū regio que sit, queras. 11. ca. Carbur.
 Nocet, inquit Albertus, uehementer neruis, propter
 quod etiam oculos hominis dicitur efficere tremulos.

HYACINTHVS. Cap. XXXVIII.

De Hyacinth. Plinius lib. 37. cap. 9. Isidorus. 16.
 Serapio aggregatio. cap. 398. Aristot. in lapida. Solin.
 cap. 42. Albertus lib. 2. cap. 8.

IAcinthis species docti tres esse loquuntur,
 Nam sunt Granati, sunt Citrini, Venetiq;
 Confortatiue cuncti uirtutis habentur,
 Tristitiamq; fugant, & uanas suspitiones.
 Granatos præfert gemmarum quisq; peritus,
 His rufus color est & rarius inueniuntur.
 Cæruleus Veneto qui protinus aëra sentit,
 Nubilus obscuro rutilans clarusq; sereno.
 Optimus huic tenor est quem non depressior equo
 Obscurat succus, aut rarus perspicuum dat,
 Sed flos purpureus mixtum componit utrunq;
 Hic & in os missus plus frigidus esse putatur.

Duricie

Duricie solida cædi sculpiq; recusat,
 Fragmentis tantum superabilis est Adamantis.
 Pallida Citrinos facies probat inferiores.
 Sed quodcunq; genus collo suspendere possis,
 Vel digito portes terras securus obibis.
 Nec tibi pestiferæ regionis causa nocebit,
 Sed magis hospitibus censebere dignus honore,
 Iustaq; si qua petes nullam patiere repulsam.
 Athiopes nobis transmittunt hanc quoq; gemmam.

Species tres) Tria genera sunt Hyacinthi. Est ge- Glossa.
 nus rubei coloris, q; melius est alijs coloribus, & quan-
 do super additur carbonibus uel prunis magis rubescit.
 Est aliud genus crocei coloris, quod obscuratur in igne,
 & dicuntur isti Citrini. Tertium autem carulei coloris
 est, quod Aethiopia mittit, & ignem non fert, qui di-
 cuntur Veneti. Hæc ex Dioscoride.

Hyacinthus appellatiõem accepit à similitudine flo-
 ris eiusdem nois. Ritterstorn. Nam & hic flos qui ali-
 quando adolescens fuit in delitijs habitus Appollini, ut
 Lucianus, colorem purpureũ aut uiolaceum habet. At
 magis dilutus est lapis, Isidorus.

Confortatiuæ) Auicenna scribit de uiribus cordis, q;
 hic lapis maxime imbecillitatem cordis pellat.

Optius huic tenor) Optia huic est dispositio, quæ nec
 nimium obscura est neq; clara nimium. Ex lib. de nat. rerũ.

Repulsam) Id est reiectiõem, quæ apud Romanos nõ
 solum

MARBODEVS DE

Solum ijs qui repulsam habebant, uerum amicis quoq;
 & familiaribus erat probri, si Anthonio Ferrariensi,
 qui in præfatione Plinij non minus recte q̄ eleganter cõ-
 mentatus est, credimus. Illam Hora. in. 1. lib. Epi. 1. Re-
 pulsam turpem uocat.

Vanas suspitiones) Melancolicam qualitatem illas
 suspitiones interpretatur Isidorus.

IASPIS. CAP. XXXIX.

De Iaspide Albert. lib. 2. cap. 8. Plin. lib. 37. cap. 8.
 & cap. 9. Dioscor. lib. 5. cap. 147. Gale. lib. 9. simplici.
 cap. 11. Aristot. in lapid.

IAspidis esse decem species septemq; feruntur.

Hic & mulcorum cognoscitur esse colorum,

Et multis nasci perhibetur partibus orbis.

Optimus in uiridi translucentiq; colore,

Et qui plus soleat uirtutis habere probatur.

Caste gestatus febrem fugat, arcet hydropem.

Appositusq; iuuat mulierem parturientem,

Et tutamentum portanti creditur esse.

Nam consecratus gratum facit atq; potentem,

Et sicut perhibent fantasmata noxia pellit:

Cuius in argento uis fortior esse putatur.

Glossa. Iaspis græce latine uiridis sonat. Nam tametsi mul-
 torum est colorum, uiridis tamen & smaragdo similis
 optimus est, scribit Isidorus.

Decem & septem) Iaspidis omnes species huc po-
 nere

tere longum est, sed bonitatem illius lapidis hic breuibus distinctam habes. Olim optima fuit quæ purpurea quicquid habebat. Secunda quæ rosea. Tertia, quæ smaragdo similis. Apud Plinium hæc et alia multa, cui igitur cordi est de his maiora scire, satis habeat autorem monstratum lib. 37. capi. 8. & 9. Adscribam tamen hæc Philosophi ex Vincentio, qui dicit peregrinas quasdam inueniri species ex Thetel enumeratas. Nam inuenitur, ait, in Iaspide homo scutum habens in collo, & cuspidem in manu, sub pedibus serpente, qui habeat contra omnes inimicos uirtutem. Item alius in quo sit homo habens fasciculum herbe in collo, cuius uirtus sit omnes discernendi morbos, & sanguinem restringendi quem Galenum in digito tulisse ferunt. Hinc cruce signatum uiridem, & ne quis aquis submergatur efficacem, Hactenus Vincentius in specu. nat. lib. 9. cap. 77.

Et nasci multis partibus) Nam in India smaragdo similis inuenitur, in Cypro glaucus & pinguis, in Persia æris instar, in Phrygia purpurea, in Capadocia ex purpurea cærulea atque non refulgens. Thracia Indico similem mittit, Chalcidia turbidam. Hæc Plinius.

Consecratus) Consecratione uidelicet magica & caractere, ut in magicis docetur.

Iaspis) In capite Aspidis inuenitur lapillus Iaspide similis, qui miræ creditur esse efficacie & uirtutis, & ideo quidam Iaspidem quasi aspidem uocari uolunt, scribit Anglicus

MARBODEVS DE

Anglicus lib. 16. de lap. & metal. Et tot habet uirtutes quot diuersas uenulas & colores. inquit Diosco.

Luxuriam cohibet, impedit conceptum, menstruum restringit, et emorrhoidas, si in puluerē redigatur, datus cum lacte curat, uisum acuit & confortat.

IRIS. CAPVT. XL.

De Iride Albertus lib. 2. cap. 8. Plin lib. 37. cap. 9. Barpth. Anglicus lib. 16.

IRim dant Arabes, sed gignit eum mare rubrum,
Cristallo similem, cuius sexangula forma,
Clara luce micans fert causam nominis huius:
Nam si sub tecto radijs sit subdita solis,
Protinus inficitur paries, uarioq; colore
Arcus cœlestis depingit utranq; figuram.

Gloss 4.

Effoditur Iris, ut Plinius narrat, in quadam insula rubri maris, quæ distat à Beronice urbe. 60. millia passuum, lib. 37. ca. 9. Nos item inuenimus maximã copiã horum lapidum in montibus Germaniæ, qui sunt inter Rhenum fluiũ & Treuerensem ciuitatē. Albert. li. 2.

Cristallo similem) Sexangulã ut Cristallum esse constat, unde quidam radicem Cristalli esse dixerūt. Plin.

Causam nominis huius) Vocatur ex argumento Iris, ut Plinius ait, Nã sub tecto percussa sole, species et colores arcus cœlestis in proximos parietes eiaculatur, subinde mutans magnãq; uarietate admirationem sui augens.

Easdem

Easdem creditur habere uirtutes quas & Berillus, nisi q̄ tantæ non inuenitur quantitatis, Diosco.

Cooperatur hic lapis parturienti, uel ut citius pariatur, uel saltem ut dolorem partus facilius sustineat, & non tantum de periculo pertimescat.

Iridis colores inter naturæ mira esse neminem præterit, quod maximo argumento esse potest, quia à pictoribus eiusmodi forma, species uel colorum exprimi non queat, unde super omnem Irim dicitur, quod adagionis formam habet, de ueste splendida, coloribus uariantibus, ac omnino cõtexta pretiosius: sunt hæc notata ex 12. antiquar. lect. Cœlij.

LYNCURIVS. Cap. XLI.

De Lyncurio Albertus lib. 2. cap. 10. Mineraliũ, ubi scriptum est Lygurius. Et idem de animalibus lib. 22. Solinus cap. 8. Plinius lib. 37. cap. 2. & 3. & lib. 8. cap. 38.

Vertitur in lapidẽ qui stillat ab inguine lyncis: Lyncuriũ dicunt, lapis est tamẽ hic pretiosus: Nam credunt ipsas hoc præsentiscere lynces, Quæ mox egestum properant operire liquorem, Desuper accumulans congestæ pondus harenæ, Scilicet inuidia ne nostros cædat in usus. Electro similem Theophrastus habere colorem Hunc ait, & simili paleas adducere pacto, Affirmans ipsum stomachi placare dolorem.

Ictericis

MARBODEVS DE

Ictericis etiam priscum reuocare colorem,
Et perturbati compescere reumata uentris.

Lyncurius) Lincx animal perspicax est oculis, ita ut secundum Poeticas fabulas corpora solida penetret, linguam habet serpentinam, quam ultra modum extendit, collum circumagit, & lupo longior est. De urina eius dicitur nasci lapis lyncurius, sed inuidere homini fertur, adeo ut urinam sub harenis abscondat. Hæc Albert. de natu. anim. lib. 22. Confinia sunt apud Plinium li. 8. cap. 38. Et lib. 11. cap. 47.

Ab inguine) q̄ est à pudendis. Et hoc modo dixit Horatius Sermo. 1. lib. Saty. 8. Fures dextra coercet, Obscenoq; ruber porrectus ab inguine palus.

Electrosimilem) Electri color quis sit, habes in cap. Chrysoelectros. 18.

Paleas adducere) Nec folia tantum aut stramenta ad serapere, sed æris etiam ac ferri laminas, quod Dioctes & Theophrastus credit, testante Plin.

Ictericis priscum) Icterus morbus cum per totum corpus bilis suffunditur, quæ interdum nigra, interdum flaua est. Dicitur autem ab ictero aue quam galgulum dicimus, aliquando ficedulam crocei coloris. Hic & regius morbus à Plinio dicitur lib. 37. cap. 10. q̄ mulso positionis genere in delitijs regum habito curaretur, inquit Varro. Et aurigo à colore auri, quia citrinum efficit hominem. Et aliquando Arquatus, q̄ stringat humana corpora

LAPIDIB; PRETIOSIS. 41

corpora, ut in arcum ducat, de his multa Angli. lib. 7.

Reuma quilibet fluxus est, talis fuit causa accelerationis mortis Manasse, ut est scriptum Iudith. 8. cap. Reumatismum Barph. Anglicus describit lib. 7. Eiusque meminit Plinius lib. 22. cap. 18.

Hic lapis Lyncurius frigide & sicce complexionis est, rotundus, ualēt præcipue uulneratis, & à uulnere ferram extrahit, Aristot.

LIPARES. CAP. XLII.

Plinius lib. 37. cap. 10. Vincentius lib. 9. cap. 80. Albert. lib. 2. cap. 10. In Pandectis. 442.

Partibus in Lybicus lapis est Lipares uocitatus, Ad quem sponte sua properat genus omne ferarū Quas uenatorum seuit labor exagitare:

Non eget ergo canum morsu cura uic sagaci
Saltus perlustrans, lapidem qui gesserit istum,
Sternendæ satis est uenabula tollere prædæ.

Glossa.

Proprietatē illius gemmæ (si modo uerū est) potentia diuinæ iuxta Albert. acceptam referre debemus.

MAGNES. CAP. XLIII.

De Magnete Albert. lib. 2. cap. 11. Beroald. in annotatione in Galenum. Plin. lib. 36. cap. 16. & li. 34. ca. 14. Augusti. de ciuit. Dei lib. 21. Constantinus in lib. graduum. Serapio. 394. Galenus lib. 9. cap. 10.

F Magnetes

MARBODEVS DE

Magnetes lapis est inuentus apud Trogloditas,
 Quē lapidū genitrix nihilominus India mittit.
 Hic ferruginei cognoscitur esse coloris,
 Et ui naturæ uicinum tollere ferrum.
 Ededon magus hoc primum ferè dicitur usus,
 Conscijs in magica nihil esse potentius arte.
 Post illum fertur famosa uenefica Circe
 Hoc in prestigijs magicis specialiter usa.
 Hic & apud Medos cum res uenisset in usum
 Detexit lapidis magis experientia uires.
 Nam qui scire cupit sua num sit adultera coniunx,
 Suppositum capiti lapidem stertentis adoptet,
 Mox quæ casta manet petit amplexura maritum,
 Non tamen euigilans, cadit omnis adultera lecto,
 Tanquam pulsa manu subito terrore coacta,
 Quem lapis emittit celati criminis index.
 Si fur claustra domus spolijs gazisq; referta,
 Ingrediens prunas ardentis per loca ponat,
 Et super aspergat magnetis fragmina prunis,
 Et per tetragonum sumi calor alta uaporet,
 Mentibus euersis uelut impediēte ruina
 Defugient omnes in ea quicunq; manebunt,
 Et fur securus rapiet quæcunq; libebit.
 Conciliare potest uxoribus ipse maritos,
 Et uice conuersa nuptas reuocare maritis.
 Gratia præstatur simul & suadela per ipsum,

Sermonisq; decor, disceptandiq; facultas,

Magnes lapis Heraclius dicitur, teste Beroaldo, q Glossa.
in celebri græcorū est prouerbio, de his (ut Beroaldus
ait) qui ad se omnes trahunt, ut Magnes ferrum. Vo-
catur autem Heraclius ab Heraclia ciuitate Lydiæ uel
Magnesiæ, ubi laudatissimus Magnes gignitur, unde
et nomen, qd Lucretius euidenter ostendit his uersibus:
Quem Magneta uocant patrio de nomine Graij,
Magnetum quia sit patrijs in montibus ortus.

Plinius tamen sentit ab inuettore Magnete armenta-
rio nomen inditum lapidi, hic pastor fuit in India, qui
cum crepidas haberet clauis combinatas, hinc inde cū
pasceret ambulans, uenit ad locum ubi magnes latita-
bat, qui ui sua clauos omnes extraxit, unde inueniendi
facta est occasio. Syderiten alio nomine appellant, q
ferrum trahat, Plinio dicente. Vide Erasmum in pro-
uerbio, Heraclius lapis, qui rem tractat hanc eleganter
ut omnia.

Genitrix India) Gemmarum fertilitatem in India
signat Plinius lib. 37. Vide tamen Marbodei .5. caput
Ameth. ubi Indiam nutricem nominat gemmarum.

Circe uenefica) Circe filia Solis & Persæ nymphæ,
homines ad se uenientes carminibus magicis, poculis et
uirga, in quas uellet mutabat formas. De hac multa
Homerus. Vide tamen Erasmi Chiltades. in prouerbio
Ex eodem ore calidum & frigidum efflare.

MARBODEVS DE

Famosa) Capi potest dictio famosus in bonam & in malam partem. Apuleius libro. 11. Metamor. famosum cum laude, & in bonam usurpat. Similiter Cicero in oratione aduersus Valerium, sed idem quoq; lib. 2. de oratore in malam, dicens: Nam me ad famosas uenit mater accedere. Sed quid hoc loco significet, facile intelligis, forte Circem cuius fama apud multos circumuolet, nam & hoc modo Horatius lib. 1. Oda. scripsit, Fabulosus Hidaspes, q; ob suam magnitudinem ab omnibus decantatus sit Poëtis.

Gazis) Gazã Persæ arariũ uocãt, ut scribit Mela.

Per Tetragonum) Hoc est, per quatuor angulos, τετραγωνος enim quadrangularis latine significat, sed quia figura quadrangularis est perfecta (continetur enim quatuor lineis equalibus, quatuor quoq; equalis habens angulos, & semper stat recta, eodem modo se habens, nam portiones omnes equalis sunt) uirum bonum ac felicem semper eodem se habentẽ modo, et uirtutum potestate, quibus insignis est, retinentem in omnibus equalitatem quandam Tetragonum uocamus, cuius rei testem accipe Ludo. Coelium li. 10. ca. 14.

Et suadela) Id est persuadendi dea. Hanc Angelus Politianus miscella. cap. 91. Suadam & Pytho nomiat. Et huius meminit Hora. Epist. ad Numitiũ lib. 1. At bene nummatum decorat suadela, uenusq;

Hic lapis potui datus, est optimũ remedium ei, qui de ferro

ferro toxicato vulneratus est. Et ualet ad sagittam uel gladium extrahendū de uulnere, scribit Galenus. Eius puluis datus in succo foeniculi, contra hydropisim efficacax est, ut Platearius.

Quum autem omnibus pateat D. Augustinū extitisse uirum incomparabilis fidei, libuit & ab eo uisum miraculum huc adscribere de magnete. Magnetem lapidem nouimus esse mirabilem ferri raptorē dicit, qđ cum primum uidi, uehementer exhorruui. Quippe cernebā a lapide ferreum anulū raptum atq; suspensum, deniq; tanq̄ ferro quod repererat, uim suam dedisset, cōmunemq; fecisset, idem anulus alteri admotus est, eundemq; suspēdit, sic accessit et tertius & quartus, iāq; sibi per mutua circulis nexis, non implicatorum intrinsecus, sed adherentium extrinsecus, quasi cathena pependerit anulorum. Quis istam uim lapidis non stupeat? quae illi nō solum inerat, sed etiam per tot suspensa trāsibat, & inuisibilibus ea uinculis subligabat. Hec Augustinus de ciuit. Dei lib. 21. Sunt apud Plinium lib. 34. cap. 14. his Augustini uisis consimilia.

MOLOCHITES. Cap. XLIII.

De Molochite Albert. lib. 2. cap. 11. Plin. lib. 37. ca. 8. Solinus cap. 45. Siluaticus Pandecta. cap. 448.

Infantum cunas uirtute sua Molochites protegit, & casus abigit quoscunq; ferimos.
Ne teneros artus pars possit iniqua nocere,

MARBODEVS DE

Dat lapidi pretium uirtus cumulata decore.

Crassum quippe uirens similis solet esse smaragdo,

Hunc Arabum gentes prius inuenisse feruntur,

Glossa, Molochites à colore Maluæ nomē accepit si Pli. cre

MEDVS. Cap. XLV. (dimus

De Medo Dioscorides in proprio capite. Plin. lib.

37. cap. 10. Albert. lib. 2. cap. 11.

AST in Medorum regione lapis reperitur,
Dicitur hic Medis mortis dator atq; salutis.

Nanq; super cotem mulieris lacte solutus,

Quæ semel atq; marem peperit, persanat inunctus

Visu fraudatos, multo iam tempore cæcos.

Lacte solutus ouis, semel atq; marem parientis,

Expellit ueterem simili ratio: podagram,

Et fessas reficit sub anhelo pectore fibras.

Hoc quoq; nephretici sanescunt unguine renes.

Debet in argento mixtus uitro uic reponi,

Iciunoq; dari sic utile fit medicamen.

At resolutus aquis cotis sibi fragmine mixto,

Et porrectus ei tibi quem decreueris hostem,

Vt lauet inde suam quasi pro medicamine frontem,

Obducet miseros extincto lumine uultus.

Si potum dederis uomito pulmone peribit.

Hic totus niger est, sed non nigra tota potestas,

Candida cum prodest, dum ledit nigra uocetur.

Glossa. Medus à regione Medorū ubi plures inueniuntur

nomen habet, ut scribit Albertus. Plinius aut à Medea fabulosa Mediam dicit uocari. De Media habes apud Strab. li. 11. Isido. aut Mirriten noiat, q̄a mirrhæ color Mortis dator atq; salu.) Est duplicis (est in eo. potētiae Medus, bonæ scilicet et malæ. Nā tritus in coctura medicinali cū lacte mulieris, q̄ semel puerū primo partu edidit, et unctus, albugines oculorū curat, et oēm illorū dolorem, Podagricos eodem modo, cū lacte ouis quæ semel genuit masculum, curat. Verum si quis ex eo biberit, pulmonem euomat, Sic notauimus ex Dioscor.

Veterem podagram) Quæ aliter nequit curari iuxta illud Ausonij :

Non est in medico semper releuetur ut æger.

Interdum docta plus ualet arte malum.

Tollere nodosam nescit medicina podagram,

Nec formidatis auxiliatur aquis.

Nephretici dicuntur, quibus dolent renes. Nephritis enim passio renum est seu morbus, qui inter acutos numeratur, Vide L. Cœlium lib. 2. cap. 36.

Debet in argento) Hoc medicamen preparatū habes in uase uitreo uel argenteo, iuxta Dioscoridem.

Cotis fragmine mixto) Et cotis alia uis est : nam frictio illius prohibet augmētari mamillas puellarum ante tempus, et testiculos puerorū, q̄a infrigidat, sic Auicen.

Non nigra potestas) Id est nō mala & infelix ex toto, q̄a rite utētibus cōducit, Vide tamen Eras. Chiliad.

MARBODEVS DE

*In prouer. Albus an ater sis nescio: ubi solito more quid
albus, quid niger color significet, digito monstrat.*

ONIX CAPVT. XLVI.

*De Onice Plin. lib. 37. cap. 6. Galen. lib. 9. cap. 11.
Siluat. Pandect. cap. 453. Albert. lib. 2. cap. 13. ubi onix
& onicha tanq̄ diuersi lapides ponuntur, cum tantum
unus sit.*

A Collo suspensus onix, digito uē ligatus.
 Insomnes lemures, & tristia cuncta repellit:
 Multiplicat lites, & commouet undiq; rixas.
 Dicitur in pueris multas augere saliuas.
 Hanc quoq; dant nobis Arabes, dat & India gemmā:
 Hæc etiam quinas speies perhibetur habere,
 Sardijs at præsens si sit tibi non nocet onix.

Glossa Onix lapis dictus, q̄ habeat in se permixtum can-
 dorē in similitudine unguis humani. Græci enī unguem
 dicunt onicen, sic testatur Isidorus. Platearius aut, On-
 nix inquit, genus gummi est, fluens ex arbore quæ oni-
 cha dicitur, quod postea indurescit in lapidem, sicut de
 succino legitur, Hinc lapidi hoc nomen impositum.

Quinas habet species) Indica onix corneam, ignea-
 am, nigram, cingentibus candidis uenis & oculis modo
 interuenientibus, scribit Plinius.

Hæc gēma infirmo apposita oculo, sponte sua, qua-
 si sensata res intrat sine læsione, circuitq; oculum, &
 omēs partes interius penetrat, quosq; cōtrarios uiderit
 esse

esse humores prorsus excutit, Sic Platearius.

ORITES. CAP. XLVII.

De Orite Plinius lib. 37. cap. 10. Vincentius lib. 9.
cap. 89. Albert. lib. 2. cap. 13.

L Aetiferos morsus niger atq; rotundus Orites
Quos fera, uel cornu, uel saeuo dente peregit,
Cum roseo mixtus perfecte curat oliuo.

Per uastos Heremos interq; feras gradientes,
Illesos seruat morsus abigendo ferarum.

Hic uiret & maculas habet albas, alter Orites
Altera pars cuius crebris magis aspera clauis,
Altera lauior est corpus quasi lamina ferri,
Hic facit appensus ne fiat scœmina prœgnans.
Si fuerit prœgnans mulier cito fundit abortum.

Orites uocatur à quibusdam syderites, q; ignem non Glossæ
sentiât, dicit Plin. lib. 37. Tres habet species, quarũ una
est nigra & rotunda, alia uiridis maculam habens al-
bam, Tertia cuius pars altera aspera est, altera plana, et
est color quasi ferri lamina, Verba sunt Alberti.

OPHTHALMIUS Cap. XLVIII

De Ophthal. Albert. li. 2. cap. 13. Anglicus lib. 16.

A Vertens oculis morbos Ophthalmius omnes,
Asseritur furum tutissimus esse patronus.

Nam se gestanti uisus conseruat acutos,
Ac circumstantes obdusta nube recondit,
Ut spoliare domos possunt impune latrones.

MARBODEVS DE

Ophthalmius nomen à patria habet, testis Isidorus, uarijs colorib; distinctus est, sed tot uirtutes habet quot colores, ut idem.

PANTHERVS. Cap. XLIX.

De Panthero Speculum naturale lib. 9. capite. 90.
Albert. lib. 2. cap. 14. Barph. Angli. lib. 16.

PAntheron multos testantur habere colores,
Nam niger & rubeus, uiridis, pallensq; uidetur,
Purpureus, roseusq; simul, sparsimq; colores
Hos habet, & uario distinctus stemmate uernat.
Expedit hunc orto quam primum sole uidere,
Ut uictor possis omnes exire per actus.
Ipso nanq; die poterit te uincere nemo.
Pantheram patet esse feram diuersi coloris,
India quam gignit, cuius pauefacta draconum
Voce fugit rabies, quam bestia contremit omnis,
Huius ad exemplar, sic est lapis iste uocatus.

Glossa Tot uirtutes habet Pantherus, quot colores, ut in
lib. de natu. rerum scriptum est.

Bestia contremit omnis) Ferunt odore earum mire sollicitari quadrupedes cunctas, sed capitis toruitate terri. Quamobrem caput occultant, & pulchritudine reliquæ partis bestias ad se inuitant, & sic inuitatas arripiunt ad deuorant, Hæc Plini. lib. 8. capi. 17. Vnde Poëta dicit: quam bestia contremit omnis.

Cuius uoce rabies draconum fugit pauefacta) Dicitur

tur hoc animal infestū esse draconi, et ob hoc Pantheræ
uocem draconem fugere in latibula antrorum. Hæc Al-
bertus de nat. ani. lib. 22.

PYRITES. Caput L.

De Pyrite Albertus lib. 2. cap. 14. Plin. lib. 37. cap.
11. Solinus cap. 50. Gale. lib. 9. cap. 4. Apud Albertum
corrupte legitur Perithe uel Peridonius.

CVI furuus color est, cui nomen ab igne Pyrites
Se uetat astringi, pertractariq; recusat,
Tangi uult leniter, pauidaq; manu retineri,
Nam pressus nimium digitos stringentis adurit.

Pyrites calignes oculorum purgat, duriciem mol- Gloss.
lit, & digestionem facit, addita resina carnes peræquat.
Sic Dioscorides. Furuus color) Id est ni-
ger, ut Festo Pompeio placet lib. 6.

PEANITES. Caput LI.

De Peanite, Plinius lib. 37. cap. 10. qui Peantiten no-
minat. Solinus cap. 14. Anglicus lib. 16. Albert. lib. 2.
cap. 14. sed Peranites scribit.

Gignitur in Macedum regione lapis Peanites,
Fœminei sexus referens imitando labores,
Sed quibus ex causis, dubiū, nā tempore certo
Concipit & parit, & parientibus auxiliatur
Ultima quas uexat dubij discriminis hora.

Peanitem quidam gemonidam appellant, ait Plin. Gloss.
nius, & species ei est aquæ glaciatae.

MARBODEVS DE

In Macedum regio.) In Macedonia iuxta monu-
mentum Tyresiae inuenitur, Plinius.

PRASIVS. CAPVT. LII.

De Prasio Plinius lib. 37. cap. 8. Specu. nat. lib. 9.
cap. 21. Albertus lib. 2. cap. 14.

Conspicius Prasius gemmis solet annumerari,
Sed non est charus contemptus quippe decore,
Vtile nil confert, nisi quod uiret & decet auro.

Altera sanguineis species est illita guttis, .

Tertia candidulis tribus est inscripta lituris.

Glossa

Prasius colorem habet qualē prasion, hoc est Mar-
rubium, unde tale nomen sortitur, Albertus.

Expertum est q̄ confortat uisum, et quasdam Iaspi-
dis, & quasdam Smaragdi habet operatiōes, sic Albert.

SAPHIRVS. CAP. LIII.

De Saphiro Diosco. lib. 1. ca. 146. Plin. lib. 37. cap.
9. Gale. li. 9. ca. 19. Alber. lib. 2. ca. 7. Aristo. in lap. suo.

SAphiri species digitis aptissima regum,

Egregium fulgens puroq; similima coelo,

Vilior est nullo uirtutibus atq; decore.

Hic & syrtites lapis à plerisq; uocatur,

Quod circa syrtes Lybicus permixtus harenis,

Fluctibus expulsus seruente freto reperitur.

Ille sed optimus est quem tellus Medica gignit;

Qui tamen asseritur nunq̄ transmittere uisum,

Quem natura potens tanto ditauit honore,

Vt sacer

Vt sacer & merito gemmarum gemma uocetur.
 Nam corpus uegetat, conseruat & integra membra,
 Et qui portat eum nequit ulla fraude noceri,
 Inuidiam superat, nullo terrore mouetur.
 Hic lapis, ut perhibent, educit carcere uinctos,
 Obstrictasq; fores, & uincula tacta resoluit,
 Pacatumq; Deum reddit, precibusq; fauentem,
 Fertur et ad pacem bonus esse reconciliandam,
 Et plus q̄ reliquas amat hanc necromantia gemmam,
 Vt diuina queant per eam responsa moueri.
 Corporeis etiam morbis lapis iste medetur,
 Scilicet ardorem refrigerat interiorem,
 Sudorem stringit nimio torrente fluentem.
 Contritus lateri super illitus ulcera sanat,
 Tollit & ex oculis sordes, & fronte dolores,
 Et uitij linguæ simili ratione medetur,
 Sed qui gestat eum castissimus esse iubetur.

Syrtes duo sunt sinus Aphricani maris dispari mag Glossa
 nitudine, sed pari periculo, inquit Salustius.

Fluctibus expulsus) Vento ibi contrahuntur harenæ,
 scribit idē, unde locus fit uadosus accedente cumulo ha-
 renarum. Lybicarū, in quibus, ut Poëta uult, Saphirus
 reperitur, quia sic medium maris accessibile efficitur.

Medica tellus) Medicam regionem describit Stra-
 bo Geog. lib. 11. Et Plinius lib. 6.

Nunq̄ transmit. uisum) Nam densus est non pellu-

MARBODEVS DE

cidus, Isidoro testāte, nisi aliud Poëta innuat, quod est colligere ex lib. de nat. rerū, ubi sic inuenio. Nunquam quantumcunq; purus sit Saphirus imaginem in se ut speculum ostendit.

Vt uocetur (acer) Tante autoritatis fuit lapis iste apud ueteres, ut Appollini sacratum dixerint, Vnde gentiles cum pro responsis deum sacrificiorum tempore consuluerunt, certificari citius putauerunt si Saphirum in presentia haberent, Hæc Dioscorides. Vnde subiungit Poëta, Vt diuina queant per eam etc.

Necromantia hunc amat) Magi singulariter diligunt hanc gemmam, dicit Anglicus, quia ad eorum opinionem per ipsius uirtutem quædam mirabilia operari possunt, quod Poëta scribit satis dilucide.

Ardorem interiorem refrigerat) In febribus in- centiuis refrigerium præbet, si iuxta uenas cordis pulsatiles suspendatur, Dioscorides.

Sudorem stringit) Virtutē habet fluxus sanguinis restrictiuā, unde si tēporibus apponatur, solet restringere sanguinem de naribus profluentem, Sic Dioscor.

Super illitus lateri) Apostematum reprimat inflaturam, si principio inflatiōis apponatur, Idem autor est.

Tollit ex oculis) Sed uult Dioscorides prius in frigidam aquam poni.

Castissimus esse iubetur) Nam castitatis amatrix dicitur saphirus, ait Isidorus.

Item

Item uim habet ueneno contrariam, unde si araneã infra pixidem posueris, & uerũ saphirum supra pixidis orificium aliquandiu, aranea eius uirtute uicta perit. Hoc dicit insignis auctor Dioscorides.

SMARAGDVS. Cap. LIIII.

De Smaragdo Plinius lib. 37. cap. 5. Solinus ca. 24. Serapio cap. 384. Albertus libro. 2. cap. 17. Isidorus libro 14. capite. 3.

OMne uirens supat forma uiridãte smaragdus,
 Cuius bis quinæ species binæq; feruntur.
 Sunt etenim Scythici, Bactriani, Niliaciq;
 Sunt & qui uenis nasci perhibentur in æris,
 Quos maculis uitiosa notat natura metalli.
 Sunt Carthedonij, reliquos piget enumerare.
 Præcipuus Scythicis honor est & gratia maior.
 Griphibus eripiunt seruantibus hos Arimaspi.
 Quos uisus penetrat formæ potioris habentur.
 Quorum luce uirens uicinus tangitur aër,
 Quos neq; sol mutat, nec clara lucerna, nec umbra,
 Strata superficies quibus est uel concaua forma,
 More iacentis aquæ uultum spectantis adumbrant,
 His usum speculis testatur fama Neronem,
 Cum gladiatorum pugnas spectare libebat.
 Optimus his situs est quorum sunt corpora plana.
 Commodus iste lapis scrutantibus abdita fertur,
 Cum præscire uolunt aut diuinare futura.

MARBODEVS DE

Auget opes idem sese reuerenter habentes,
 Omnibus in causis dans persuasoria uerba,
 Tanquam facundi uis sit sermonis in illo:
 Collo suspensus dirum fugat Hemitriteum,
 Et sanare potest ipsa ratione caducos,
 Emendat fessos uiridi mulcedine uisus,
 Et tempestates auertere posse putatur.
 Fertur lasciuos etiam comperescere motus,
 Proficit in uiridi magis, accenditq; colorem
 Ablutus uino aut uiridi perunctus oliuo.

Smaragdus à nimia uiriditate dictus est, nam omne
 satis uiride smaragdum dicitur, quod Isidorus ait.

Omne uirens superat) Etiam herbas uirentes, & cir-
 ca se uiriditate nimia aërem repercussum, neq; illius ui-
 ror in sole aliquo modo obumbratur, ut Plin. ait.

Bis quinæ species) Duodecim enumerantur genera
 Smaragdi apud scriptores, præcipui tamen Scythici,
 q; nullis minus uitij inest, qui quantum smaragdi à cæ-
 teris gemmis distāt, tantū isti ab alijs smaragdis. Hinc
 Bactriani, quibus altera laus est, quos in commissuris
 saxorum Etesijs flatibus colligunt, tunc enī detecto so-
 lo internitent, quia his uentis harenæ multum mouen-
 tur. Tertium locum Niliaci, hoc est Aegyptij tenent,
 qui eruuntur circa Copton opidum Thebaidis in col-
 libus & cautibus, reliqua genera in metallis ærarijs
 inueniuntur. Si narrationis fidem quæris, lege Pliniū

lib. 37. cap. 5. unde hæc supra posita excerpta inuenies.

Scythici) Scytharum regio septentrionalis est ab India ad Germaniam porrecta, De hac & Bactris in Asia lego Strabo. lib. 2.

Niliaci) Id est Aethiopici, quia Nilus Aethiopiæ fluius est, de hoc uide capite. 31. in scholijs.

Carthedonij) q̄ est Carthaginienses. Carthago enī & Carthedon est dicta à conditore Carthedone. Eius meminit Appianus.

Arimaspi) Scythiæ populi sunt unoculi, scribit Herodotus, qui assidue præliantur cum Gryphis, ferarum uolucris genere eruente ex cuniculis mira cupiditate aurum, ut Plinius, Ita nuncupatos asserit idem Herodo. quia illarum gentium uocabulo arima unum significat, spu uero oculum.

Quibus est strata superficies uel concaua forma) Hoc est, qui non ex toto æqualitatem habent, uulcū spectantis adumbrant, quia tunc una pars obumbrat aliã dicit Albertus.

His usum speculis) Smaragdis enī nihil iucundius, nihilq; utilius uident oculi. Nam fatigatos obtutus coloris lenitate resciumt, & quos alterius gemmæ fulgor reuoluerit, Smaragdi recreant, Solinus.

Corpora plana) Optimos sortiuntur situs quibus planicies est resupina & extenta, ait idem.

Optimus situs) Ferunt nanq; in Cypro insula, in tu-

MARBODEVS DE

mulo Reguli Herniæ iuxta Cetarias Leoni marmoreo indicos oculos Smaragdinos, ita (propter bonū sitū hoc est planiciem resupinam) radiantēs in gurgitem, ut piscatores territi refugerent, scribit Vincentius.

Reuerenter habentes) Expertum est q̄ Smaragdus non fort coitus immundiciem, quia rex Vngariæ in coitus hora cum uxore sua Smaragdū habuit, qui in tres partes diuisus est propter hoc, quia ad castitatem se inclinat, Albertus hæc scribit.

Hemūriteus est semitertiana febris, quæ fit ex Colera putrefacta extra uasā, & nō collecta ad Apostema, dicit Anglicus.

Sanare caducos) Si ponitur ad Epilēctici caput Smaragdus, iuuat, quādo super arteriam calorem eius temperat, inquit Aristot.

Qui dederit in potu, de limatura eius lapidis pōdus .8. granorum ordeī huic qui sumpsit uenenum, anteq̄ fecerit impressionē, liberat eum à morte, & nō cadent capilli eius, neq; excoriabitur, ut est Pandect. cap. 476.

SARDIUS. Caput. LV.

Sardam uocat Albertus. lib. 2. cap. 17. quem debuit Sagdā nominare, hunc uero Sardinium. Plinio dicitur Sarda lib. 37. cap. 7. Barpith. Angli. lib. 16.

Sardius à Sardis est à quibus ante repertus Sortitus nomen, rubei solet esse coloris.

Hic inter gemmas uilissimus esse putatur, Præter fulgorem cum nil ferat ualuitatis,

Excepto q̄ Onix nequit hoc presente nocere.

Huic quoq; dat quinas species studiosa uetustas.

Sardis pluraliter urbs est Lydie, regia Cresi, præ- Glossa
 clara quidem, Huius mentionem facit Strabo Geog. 13.

Onix lapis qui multiplicat lites, & commouet undiq; rixas, ut habetur supra cap. 46.

Quinas species habet, sed inter illas utilior est que mittitur à Sardis. Gaudiū enī incendit, expellit timorē, audaces reddit atq; mentē acuit. Ab incātatiōibus quoq; et maleficijs tuetur, si Diosco. credendū. In lib. de nat. rerum, legitur q̄ fluxum sanguinis ut Corneolus sanet.

Circa Leucadiā Epiri quoq; inuenitur hic lapis, et circa Aegyptiū. In his aut̄ mares excitatius fulgent, fœminæ uero pinguiōres sunt, & crassius nitent. Plin.

SARDONIX. CAP. LVI.

De Sardonice Plinius li. 37. cap. 1. & 6. & 12. Solinus cap. 45. Albert. lib. 2. cap. 17. Aristot. in lap. suo.

S Ardonicem faciunt duo nomina Sardus Onixq;.

Tres capit ex binis unus lapis iste colores,

Albus & hinc niger est, rubeus supereminet albo.

Ipsam distribuunt species in quinq; magistri,

Sed quasi tres puros impermixtosq; colores

Sic in se retinent, distent ut limite certo,

His honor amplior est, & eorum forma probatur,

Densior & raro plus fertur habere decoris.

Hic solus lapidum ceram conuellerē nescit.

MARBODEVS DE

Hic humilem castumq; facit, multumq; pudicum,
Cuius uirtutes alias reperire nequiu,
Partibus hunc nostris Arabes, sed & India mittit.

Glossa Albus hinc niger) Cœperunt pluribus hæ gemme
intelligi coloribus, dicit Plinius, radice quidem nigra,
medio candido, uerace non sine quadam specie purpu-
ræ, candore in minium transeunte.

In quinq; species) Inuenitur quinq; modis Sardonix,
& forte pluribus, propter diuersam colorum cõ-
mixtionem, & substantiæ densitatem, dicente Alberto.

Distent ut limite) Et laudabilior est qui colores ma-
gis habet distinctos, Albertus.

Ceram conuellerenescit) Sardonix optimus est ad
sigilla, quia nil ceræ tenet, quod scribit Helinandus.

Hac gemma Policrates tyrānus ab inuidia fortunæ
se se redimere credidit, proiecta ipsa in mari, quæ à pisce
eo die capto, regi q; in culinam deportato, relata est, di-
cit Plinius lib. 37. cap. 1.

Arabia & India mittit, patet ex Plinio Arabicarū
& I. licarum argumentum; Arabicæ inquit, excellūt
candore circuli prælucido, sed non gracili, neq; in re-
cessu gemmæ, aut in deiectu renitente, sed in ipsis um-
bonibus nitente. At hoc in Indictis cæreum aut corneil
inuenitur, etiam circuli albi, quædamq; cœlestis in ijs
arguus anhelatio est, lib. 37. cap. 6.

Dominum illius lapidis oportet esse humilem &
prudentem

prudenter, sic est in libro de natura rerum.

SELENITES. Cap. LVII.

De Selenite Dioscorides lib. 5. Plinius lib. 37. cap. 10. Auicennæ lapis lunæ dicitur lib. 2. cap. 412. Solinus cap. 10. Albertus lib. 2. cap. 17.

NEC Selenitem fas est omnino taceri,
 Quæ uelut herba uirens et Iaspidis amula gēma,
 Lunares motus & menstrua tempora seruat,
 Crescit enim luna crescente, minorq; minuta
 Efficitur, tanquam cœlestibus anxia damnis:
 Iccirco sanctus lapis à plarisq; uocatur.
 Dicitur esse potens ad amorem conciliandum,
 Languentes etiam Phthisicos iuuare putatur.
 Toto gestatus crescentis tempore lunæ,
 Nec minus & toto per decremēta fluentis
 Effectus miros & commoda plurima præstat.
 Hanc autem gemmam memorant in Perside nasci.

Selenites, quia imaginem lunæ habet, sic uocatur, *Glossa.*
 σελήνη enim lunam significat latine, uide Plin. 37. ca. 10.

Velut herba uirens) Ex candido translucet melleo
 fulgore. Plinius.

Menstrua tempora) Hoc est quæ sunt mensis unius,
 quia luna octo & uiginti propè diebus totius zodiaci
 ambitum conficit, qui mensem integrum faciunt, Ma-
 crobius in som. Scipio. lib. 1. A mense autem deducitur
 adiectiuum menstruus, ut menstruum opus, quod est o-

MARBODEVS DE

pus unius mensis, Perottus.

Phthisis est cōsumptio naturalis in humore corporis ex ulcere pulmonis proueniens, fit aliquādo ex reumate à capite distillante in pulmonem quē repercutit, et repercutiendo cauat, & ulcerat. Aliquando ex nimia pulmonis siccitate: nonnunq̄ ex sanguine, cum in pulmone rumpitur uena, & eius fluxus in saniem conuertitur. Barpth. Anglicus.

Cōmoda plu. praestat) Nam qui portat eū fertur habere praescientiā quandā futurorū, si sub lingua portetur, praecipue prima luna et decima existente, sic scribit Albertus. At Vincentius in spec. nat. ait: Ista duo uocabula gemmarū Chelonites et Silenites uidētur confundi, & unū loco alterius sumi, uitioq; scriptorū corrumpi. Nam eadem ex parte hic dicuntur de Selenite quae superius dicta sunt de Chelonite.

SAGDA. CAPVT. LVIII.

De Sagda Plin. li. 37. ca. 10. Solin. cap. 50. Albert. li. 2. ca. 17. sed p̄perā Sarda ibi legitur. Vincē. li. 9. c. 95.

Difficilis gemmas super omnes Sagda repertu,
Nunq̄ sciretur nisi se daret inuenendam.

In medio siquidem natus lapis iste profundo,
Naues ui quadam petit è regione meantes,
Et pr. elabentis tabulis haerendo carinae
Ad portum uehitur, uerx ignaris data nautis.
Est autem morsu tabulae sic fixa tenaci,

Quod

Quod nequit abrasa ligni sine parte reuelli.

Huic Prasinus color est regio Chaldaica tellus.

Morsu tenaci) Sicut Magnes ad ferrum se habet,
ita Sagda ad lignum. Albertus.

Prasinus color, Id est uiridissimus, ut Siluat. Pan-
decta. cap. 579. à colore foliorum porri. Prason enim
græce, latine porrum. Ibidem.

Chaldaica tellus) Caldea est regio orientalis, que
& Babilonia dicitur, ab urbe Babilone, de hac Strabo
Geogra. lib. 16.

TOPAZIUS. CAP. LIX.

De Topazio Plinius lib. 37. cap. 8. Albertus lib. 2.
cap. 18. Isidorus lib. 16.

Nominis eiusdem Topazion insula gignit,
Qui quanto rarus, tato magis est pretiosus.

Hic species tantum binas perhibetur habere.

Alterius puro color est uicinior auro.

Clarius alterius tenuisq; magis reperitur.

Fertur Hemorrhocis idem lapis auxiliari.

Quodq; magis mirum limam sentire putatur.

Feruentes etiam compescere dicitur undas.

Gignit & hunc Arabum gemmis ditissima tellus.

Nois eiusdē) Iuba rex Mauritanie, in mari rubro Glossa.
multas inuenit insulas, & inter eas unā quæ Topazio
uocatur, uide Stra. 16. In insula autē cui nomē est Chitis
Trogloditæ prædōes, cū diutiusam et tēpestate pressi

MARBODEVS DE

herbas radicesq; effoderēt, eruerunt Topazion, quæ
 sendo herbas. Topaxin enim Trogloditarum lingua
 significationem quærendi habet, scribit Plin. li. 37. ca. 8.
 Qui quanto rarus) Hinc Octavius Cleophilus ait:
 Optima quadriuis non inueniuntur in omni
 Nobilius, quanto rarius omne uides.

Hic species binas) Duo eius genera faciunt, Prasoi-
 den atq; Chrysopteron, similem Chrysoprasio, eius enī
 tota similitudo ad succum porri dirigitur. Hæc Plinius.

Hæmorrhoidis) Id est fluxum sanguinis patiētibus,
 Hemoragia enim ul' Hemorosagia sanguinis fluxus est
 uel discursus, & Hemorogida ani ægritudo proueniēs
 à fluxu sanguinis illius loci, sic Siluat. Pandect. ca. 237.

Limam sentire) Est amplissima gemmarum, & ea
 sola nobilium limam sentit, Cæteræ saxo et cote poliuntur,
 hæc et usu alteritur, si autorē quæris Plin. legas. 37.

Compefcitur unda) Topazion cum ponitur super
 hominis uulnus, cessat fluxus: q; si super aquā bullien-
 tem, ampullæ eius cessant, Aristot.

Arabum ditiff. tellus) Est Arabia triplex, deserta
 quippe, petrosa, & felix, quæ, ut Dionysius scribit, ad
 orientem & austrum spectat, rubro alluitur mari, utq;
 Solinus ait. Arabia sacra interpretatur, propter odores
 quos plurimos creat. De hac scribit Plin. lib. 12. Strabo

Iram sedat Topazion & tristitiam, ua- (lib. 16.
 letq; cōtra noxios motus, frenesim & moriē subitanæ,
 ut Diosco.

LAPIDIB. PRETIOSIS. 53
TECOLITHVS. CAP. LX.

De Tecoluth. Plin. lib. 37. cap. 10. Solinus cap 10.
Albert. li. 2. cap. 3. sed pperam ibi scriptū est Cegolites.

TEcolithus nucleo similis perhibetur oliuæ,
Aspectu uilis, naturæ uero pretiosus, (stus,
Nanq; solutus aquis, et ab his qbus expedit hauri
Dicitur esse potens lapidosos soluere renes,
Vesicæq; simul purgare dolentis harenas.

Tecolithus) τεκόλειθος calculi lapis dicitur, oliuæ
nucleo similis. τέχος calculus, λείθος lapis est. Huius
meminit Auicenna lib. 2. ubi uesicæ lapidem nominat.
Camillus aut lapidē Iudaicū, de quo Pandecta ca. 436.

VNIO. CAPVT. LXI.

De unione Plin. lib. 9. cap. 35. Solinus cap. 66. Sea
rap. capi. 397. Albertus lib. 2. cap. 11. Isidorus. lib. 16.
Platearius in lib. de simplici medicina.

TOLLitur è conchis species memoranda marinis,
Unio dictus ob hoc, q ab una nascitur unus,
Nec duo uel plures unq simul inueniuntur.

Cuius ad ornatum laudatur candida forma,
Vt deceat uestes, deceat nihilominus aurum.
Conchæ temporibus certis referuntur hiantes
In cœlum patulæ rores haurire supernos,
Ex quibus orbiculi candentes concipiuntur.
De matutino fit clarior unio rore,
Ros uespertinus sætus solet ædere fuscus.

MARBODEVS DE

Et iuuenes conchæ dant Baccas candidiores,
 Obscurat fœtus concharum grandior ætas.
 Quanto rorantis fuerit plus aëris haustum,
 Tanto maiorem gignit roratio baccam,
 Vltra semi nucem sed crescere nulla putatur.
 Quod si celsa micent tonitru conuexa corusco,
 Conchæ diffugiunt subita formidine clausæ,
 Sic intercepto conceptio deperit hausto,
 Et fit abortiuum quod cœperat inde creari.
 Insignes baccas prædam maris India gignit,
 Gignit & insignes antiqua Britannia baccas.

Glossa,

Ab una nascitur unus) Nunq̄ duo reperiuntur in-
 discreti, Ideoq; & nomen unionū Romanæ delitiæ im-
 posuerunt eis. Nam id apud græcos non est, nec apud
 Barbaros inuentores aliud q̄ margaritæ nomen, dicit
 Plinius, q̄ in conchis marinis reperiatur hoc lapidis
 genus. Sic Isidorus.

Laudatur cãdida forma) Talis autem ipsis est con-
 chis sensus, ut partus suos timeant maculari, cum sol u-
 rētes ac feruētes orbes emerferit. Itaq; ne calore nimio
 fuscetur lapides, cõchæ subsidūt in profundū. Solinus.

Deceat uestes) Margaritas digitis suspendere, &
 binas trinasq; auribus gloria scœminarum fuit, quin &
 pedibus, nec crepidarum tantum obstragulis, sed & to-
 tis addebant socculis. Neq; gestare satis erat, nisi cal-
 lassent etiam pedibus per uniones ambulando, Plinius.

Prædani

Prædam maris) Concha ipsa cum manū uidet sese
cōprimi, opesq; suas operit, adeo prædæ timet, gna-
ra propter uniones se peti, sed manum si præueniat acie
sua abscindit. Plinius.

Antiqua Britannia) Hoc est Britannicum mare, qđ
nunc Anglicum dicitur. Albertus.

Quod si micent celsa conuexa) Si fulgurat com-
primuntur conchæ pauesactæ, ac pro ieiunij modo mi-
nuuntur, uitia contrahentes abortiua quæ Phycmata
à bullarum similitudine dicuntur, dicit Plin. lib. 9.

Habent uirtutem confortandi albæ & claræ mar-
garitæ, contraq; debilitatem & fluxum uentris uel san-
guinis, necnon cordiacam passionem sanant.

In febribus datur puluis earum cū zuc-
cero rosarum, Sic Platarius.

MARBODEI EPILOGVS.

Hæc ex innumeris excerpta uocabula gemmis
Sufficiant nostro uigili collecta labore,
Quæ decies senis distincta patent capitellis.

QVERELA QVOD INTER
lapides pretiosos molaris lapis tacetur.

Virtutes lapidum multi scripsere, molarem
Te quis non credat sed siluisse nefas?
Mentio nulla tui fit, te mola carmine iusto
Cur priuant docti? commoda curq; tua?
Scribit Corallum Metrodorus maximus author,
Chrysolitumq; phrasi Democritus cecinit,
Sardonice, Prasium, Zoroastes carmine multo
Dixit, at insignem nemo Poëta molam.
Qui fit? quum decus es lapidum, quum nobile pondus?
Quum sine te uitam ducere nemo potest.
Granum accipis, nam far reddis, tua mira potestas,
Qua faciant homines pignora cuncta sua.
Nec Veneris sunt grata adeo, nec munera Bacchi,
Vt tua quæ prodit dædala terra sinu,
Idaliæ puer en oculos præstringit & aufert,
Sed molitor cunctos cæcat amore tuo.
Nil est q, uates donant mendacia rebus,
Cum titulos poscunt præterijisse mole,
Qua sine nulla quies, sine qua nec ulla uoluptas
Perpetua est, præsens gaudia mille tenet.
Exornat digitos gemma, at tu fercula regum,
Nanq; labore tuo fit mediante Ceres.

Non

Non metuis fures nocturno tempore, uel quod
Est maus, neruos Phalaridis ué minas.

Te non corrodunt mures, tu singula rodis,
Non tineas pascis, pascis at ipsa deos.

Sit sanè gemmis uirtus, sunt præmia magna,
Maiores ipse lapis commoda (crede) feres.

Decipit emptorem per sepe, imponere gemma
Consuevit fucò, tu petra fraude cares.

Dignam igitur te laude molam te laude molarem
Cur quis non credat præterijisse nephas?

Cætera (blandiri uidear ne forte) relinquam,
Sit satis ad gemmas nam numerasse molam.

FINIS.

GEMMARVM INDEX.

A.

Adamas.	7	Cristallus.	24
Achates.	9	D	
Alectorius.	11	Diadocchos.	25
Amethistus.	12	Dionisyas.	eodem.
Androdamas.	13	E	
Absinthos.	eodem.	Etites.	27
Abestos.	eodem.	Enhydros.	28
Alabandina.	14	G	
B		Gagates.	eodem.
Berillus.	14	Gagatromeus.	31
C		Galactites.	32
Carbunculus.	15	H	
Chrysolithus.	16	Hieracites.	33
Chrysoprasus.	17	Hienia.	eodem.
Chrysopasius.	eodem	Heliotropia.	34
Chelidonium.	18	Hephestites.	35
Corneolus.	19	Hemathites.	36
Calcophonos.	eodem	Hexeconthalithos.	37
Chrysolectros.	20	Hiacinthus.	eodem.
Chalazias.	eodem	I	
Chelonites.	eodem	Iaspis.	38
Corallium.	21	Iris.	39
Calcedonius.	22	L	
Ceraunus.	23	Lyncurius.	40

GEMMARVM INDEX.

Lipares.	41		S
M		Saphirus.	eodem
Magnes	41	Smaragdus.	48
Molochites.	43	Sardius.	49
Medus.	eodem	Sardonix.	50
O		Selenites.	51
Onix.	44	Sagda.	51
Orites.	45	T	
Ophthalmius.	eodem	Topazius.	52
P		Tecolithus.	53
Pantherus.	eodem	V	
Pyrites.	46	Vnio.	53
Peanites.	eodem		
Prasius.	eodem		

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20

X

71